

Shariaråd i Storbritannia

Universitetet i Oslo
Det juridiske fakultet

Kandidatnummer: 662
Leveringsfrist: 25.04.2011

Til sammen 15255 ord

15.04.2011

Innholdsfortegnelse

1. INTRODUKSJON	3
1.1 Presentasjon	3
1.2 Bakgrunn for valg av oppgave	4
1.3 Tema	5
2. STORBRITANNIA	6
2.1 Innvandring til Storbritannia	6
2.2 Storbritannia som et pluralistisk samfunn	8
2.3 Storbritannias rettssystem	9
3. SHARIA	12
3.1 Hva er sharia?	12
3.2 Utlede rettsregler fra sharia	12
3.3 Lovskolene	14
3.4 Hvordan sharia omtales i media	16
3.5 Shariadomstoler eller shariaråd?	20
3.6 Wynne Chambers	21
3.7 Shariaråd i Storbritannia	22
3.7.1 Arbitration act: lovhjemmel for shariadomstoler	22
3.8 Shariaråd i Norge	28
4. DE RETTSLIGE EMNER	32
4.1 Inkorporering av sharia	32
4.2 Arverett i sharia	32
4.2.1 Testament	33
4.2.2 Samisk arverett	36
4.3 Skilsmisserett i sharia	37
4.3.1 Hvordan utføres en skilsmisse?	37
4.3.1.1 Lovskolene om skilsmisse	40
4.3.2 Meklingsinstanser i skilsmissesaker	42
4.3.3 Konflikter som oppstår ved skilsmisse i sharia	43
4.3.4 Kvinnesynet i sharia	43
4.4 Økonomi i sharia	45
4.4.1 Godskjenning av islamske banker	46
4.4.2 Hvordan fungerer det?	47
4.4.3 Hvordan islamske banker passer inn i det britiske system	49
5. ALTERNATIVE DOMSTOLER	50
5.1 Bet din domstoler	50
5.2 Samiske domstoler	51
6. KONKLUSJON	52
6.1 Bevisstgjøring av religion	53
7. LITTERATURLISTE OG REGISTRE	56

1. INTRODUKSJON

1.1 Presentasjon

Islam er en raskt voksende religion. Ifølge The Pew Forum on Religion and Public life, et institutt som tilbyr en rekke demografiske analyser av bl.a. religionsforhold, var det 1,57 milliarder muslimer i verden i 2009¹. Dette utgjør en fjerdedel av verdens befolkning. Antall konverterende til islam i vesten er også stigende, og forstanderen Basim Ghozlan i Det islamske Forbundet i Norge sier til Dagsavisen at antall konverterende til Islam har økt etter 11. september 2001². Grunnen til dette forklares med at 11. september har vekket folks interesse for å lese og lære om islams egentlige budskap. Et annet eksempel kan hentes fra Tyskland, hvor de har noe de kaller et ”Islam-arkiv”. Dette er et vitenskapelig institutt som samler inn data om tyske muslimer. I 2007 laget de, på vegne av innenriksdepartementet i Tyskland, en undersøkelse som viste en merkbar økning i antall konverterende til islam³. I perioden juli 2004 til juni 2005 er det registrert at 4000 tyskere valgte å konvertere til islam. Før 11. september var antall konverterende til islam i Tyskland relativt konstant på ca. 300 personer per år. Lederen av Islam-arkiv, Salim Abdullah, forklarte dette med to hovedgrunner: Det ene er at hetsen mot islam i media skaper nysgjerrighet blant mennesker, som fører til at de ønsker å lese i primærkildene til Islam for å finne ut av ting på egen hånd. De blir tiltrukket av Koranens klare anvisninger på hvordan mennesket bør handle. Det andre er sympati. Det finnes også folk som føler sympati med muslimer og

¹ URL: <http://pewforum.org/Mapping-the-Global-Muslim-Population.aspx>

² Eriksrud, S. Guro: *Flere Nordmenn blir muslimer*. URL: <http://www.dagsavisen.no/innenriks/article267155.ece> [Lest 14.12.10]

islam etter all hets i media og fra politikere, og som konverterer for å vise solidaritet med muslimene.

For muslimer er ikke islam bare en religion alene, den anses som en komplett levemåte, og med dette følger flere lover og regler. I oppgaven skal fokuset ligge på sharia, som er islams rettssystem og shariadomstoler, domstoler som dømmer etter shariaregler. Disse domstolene har i flere år eksistert i Storbritannia, og det har vært anledning til å bruke domstolene for å dømme i sivilrettslige saker som økonomi, skilsmisse, familievold, arv og tvangsekteskap – innenfor rammene av britisk lov. Til tross for at shariadomstoler er et veletablert system i Storbritannia, er det et nokså ukjent fenomen i Norge.

1.2 Bakgrunn for valg av oppgave

Forsker Katja Jansen Fredriksen, som tar doktorgraden på islamsk familielov (sharia) i norsk rettspraksis, tilknyttet Historisk institutt ved Universitetet i Bergen, uttalte i et intervju med NRK i 2009 at norske dommere må sette seg inn i sharialover. Bakgrunnen for dette var at hun hadde gått gjennom 120 dommer fra norske domstoler der minst en av partene var muslim, og hvor en del av argumentasjonen som ble brukt av partene, ofte bygget på islamsk rett. Problemet oppstår, ifølge Fredriksen, når dommerne ikke forstår referanser til sharialovene. Hun la også vekt på at det ikke var meningen at dommere skulle la seg styre av sharia, men de må forstå grunnlaget for konflikter som de skal dømme i. Grunnen til at jeg i denne oppgaven har valgt å jobbe med sharia som tema, er mye av det

³ Heidi Dachs: *Flere tyskere konverterer til islam*. URL: <http://www.kristeligt-dagblad.dk/artikel/7382> [Lest 09.12.10]

samme som Fredriksen sier. Jeg ønsker å belyse hva sharia er, og hvordan sharia fungerer som et rettssystem parallelt med et annet rettssystem, slik som i Storbritannia.

1.3 Tema

I oppgaven har jeg valgt å fokusere på noen rettslige emner: arverett, skilsmisserett og økonomi. I forkant av dette går jeg innom noen elementer som jeg anser som vesentlige fordi de ser ut til å ha hatt innvirkning på utviklingen av shariadomstoler. Hovedsaklig vil spørsmålene i oppgaven være:

Hva er sharia/shariadomstoler, og hvordan har de blitt etablert i Storbritannia?

Som nevnt innledningsvis er shariadomstoler noe som er relativt ukjent i Norge. Jeg har prøvd å se på forskjellene mellom Storbritannia og Norge, som bakgrunn for spørsmålet om hvordan det har det latt seg gjøre å etablere disse domstolene i Storbritannia i et stort omfang, når selv den minste overskrift om sharia i Norge kan skape svært sterke reaksjoner. Før jeg går inn på dette, vil jeg i punkt 3.5 avklare hvorfor jeg bruker ”shariaråd” som overskrift for oppgaven, og hvorfor jeg bruker ”shariadomstoler” andre steder i oppgaven.

Domstolsadministrasjonen i Norge sier at de har interesse for shariadomstoler, og den nåværende direktøren, Tor Langbach, forteller at en av oppgavene og utfordringene domstolsadministrasjonen i Norge har, er å være oppdatert og orientert om internasjonale trender i domstolsverden⁴. Dette er også en av grunnene til at han selv reiste til London for

⁴ Rett på Sak, nr. 3,2010. Side 53.

å diskutere utviklingen av disse domstolene med politikere i Storbritannia. Langbach jobbet også med innvandringssaker i JussBuss på 70-tallet, og senere i Trondheim der han fungerte som mekler i en god del saker mellom innvandrere. Han sier selv at han har hatt nærhet til de kulturelle aspektene ved konfliktløsning mellom fremmedkulturelle. Mer om Langbach, hans reise til London, og hva han erfarte har jeg skrevet i punkt 3.8.

Som nevnt tar oppgaven sikte på å gjøre rede for og belyse de allerede eksisterende shariarådene i Storbritannia, og samtidig trekke paralleller til det norske rettssystem. Henvisninger til andre rettssystem i Europa vil også forekomme. Hensikten med dette er å vise hvor bredt omfanget av shariadomstoler er. I dag finnes det over 85 shariadomstoler i Storbritannia⁵, og ifølge media er det en stadig voksende etterspørsel etter disse domstoler. Dette kommer jeg tilbake til i punkt 3.6 og 3.7.

Selv om oppgaven omhandler shariadomstoler i Storbritannia, vil fokuset på britisk rett være svært begrenset, for formålet her er ikke å vise hvordan britisk rett fungerer generelt, men hvordan sharia fungerer i Storbritannia.

2. STORBRITANNIA

2.1 Innvandring til Storbritannia

Ved å se på hvem som immigrerte og hvorfor de immigrerte kan man til en viss grad si noe om hvordan samfunnet har utviklet seg og hvorfor det er blitt slik det er i dag.

De første store grupper av muslimer rapporteres å ha immigrert allerede for ca. 300 år

⁵ Andy McSmith: How do Britain's sharia courts work? [URL:http://www.independent.co.uk/news/uk/home-news/the-big-question-how-do-britains-sharia-courts-work-and-are-they-a-good-thing-1724486.html](http://www.independent.co.uk/news/uk/home-news/the-big-question-how-do-britains-sharia-courts-work-and-are-they-a-good-thing-1724486.html) [Lest 18.10.10]

siden. Dette var for det meste handelsmenn, sjømenn og kokker fra India, Bangladesh og Yemen. For de fleste immigranter i Europa var oppholdet midlertidig, og hovedfokuset var å forbedre sin egen økonomi, og så vende hjem.⁶ Dermed var praktiseringen av islam ikke prioritert for denne gruppen.⁷

For mange av immigrantene til Storbritannia skjedde likevel ikke en slik hjemvending; mange muslimske sjømenn bestemte seg for å bli i Storbritannia, og dermed startet rotfesting av deres religion allerede på 1800-tallet. Den første moskeen ble oppført på 2 Glyn Rhondda Street, Cardiff, i 1860.⁸

På 1950- og 60-tallet kom de fleste immigrantene fra India og Pakistan. Dette var for det meste menn som etterlot sine koner og barn i hjemlandet, og enten var intensjonen å tjene nok til å kjøpe landområder i hjemlandet, eller å bygge seg opp for så å søke om familiegjenforening. Dermed startet en ny bølge av innvandring, hvor familiemedlemmer til de allerede bosatte immigrerte, og disse familiene ønsket permanent opphold⁹. Siden oppholdet skulle bli permanent, var ikke de immigrerte arbeiderne kun interessert i sine politiske og økonomiske rettigheter, men nå også opptatt av kulturelle og religiøse behov.

I første kvartal av nittenhundretallet var det rundt 10 000 muslimer i Storbritannia. I dag anslås muslimene til å være omtrent 1,5-2 millioner, noe som utgjør 4 % av befolkningen. Halvparten av disse muslimene er født i landet.¹⁰

⁶ Østerberg, 2000: 23.

⁷ Nielsen, 1995:102

⁸ BBC-2009, URL: http://www.bbc.co.uk/religion/religions/islam/history/uk_1.shtml

⁹ Nielsen, 1999:25-3

¹⁰ BBC-2009, URL: http://www.bbc.co.uk/religion/religions/islam/history/uk_1.shtml

Byggingen av moské i Cardiff i 1860 viser hvor tidlig islam fikk fotfeste i Storbritannia. Til sammenligning ble Norges første moské bygd i 1974 (Islamic Culture Centre). Antallet muslimer har også mye å si. I Norge angis antallet å være mellom 120 000 og 150 000 i 2008 (Vogt 2008), mens Opsal (2005) antyder ca. 150 000. Begge forfattere bruker tall hentet fra SSB, som viser befolkningsstatistikken for innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre fra muslimske land.

Disse tallene er med på å vise etterspørselen etter tilrettelagte tjenester, for vi ser at antall muslimer som har innvandret til Storbritannia er langt mer betydelig enn muslimer som har innvandret til Norge. Vi ser også fra Storbritannia at når de muslimske immigrantene først bestemte seg for å slå seg ned permanent, startet de samtidig med å gjøre noe med de kulturelle og religiøse behovene som de hadde. Dette ser vi også fra innvandringen til Norge, muslimer som bestemte seg for å bli boende, gjorde islam til en aktiv del av hverdagen.¹¹ Muslimene i Norge begynte å organisere seg ved å etablere religiøse institusjoner på 1970 tallet, og som nevnt ble den første moskeen åpnet i 1974.¹²

2.2 Storbritannia som et pluralistisk samfunn

Antallet muslimer i Storbritannia er stadig stigende, og det samme er behovet deres for å praktisere islam. Dette blir ofte forklart med en søken etter identitet eller tilhørighet, noe jeg ikke skal gå nærmere inn på her.

Storbritannia har med tiden utviklet seg til å bli et multietnisk, multikulturelt og multireligiøst samfunn. Multikulturen viser seg i deres aksept av statsstøttede skoler på

¹¹ Nielsen, 1995:102.

¹² Vogt, 2000

1970-tallet, hvor pensumet krevde at det ble undervist i Judaisme, Islam og Sikhisme, ved siden av Kristendom.¹³ Da spørsmålet om hijab dukket opp i de offentlige skoler, ble det raskt inngått kompromiss fra britiske utdanningsmyndigheter. Bruk av hijab var tillatt så lenge fargene var lik med resten av skoleuniformen.¹⁴ Dette viser Storbritannias åpenhet, og hvordan de raskt har arbeidet for å imøtekomme muslimers religiøse behov. Det viser også at Storbritannia har gått gjennom en del sosiale forandringer, og disse forandringene har krevd endringer, også i lovgivningen.¹⁵

I Storbritannia er det i dag rettssystemer som fungerer ved siden av det ”egentlige” rettssystemet. Storbritannia kan sies å være et land med omfattende flerkulturell erfaring, og myndighetene har derfor funnet det forsvarlig å tillate parallelle rettssystemer.

Pluralisme er på mange måter det motsatte av ensretting. Et pluralistisk demokrati kjennetegnes av et mangfold av frie (uavhengige) partier, medier og organisasjoner. Slik sikres innbyggerne at ulike syn, interesser og verdier slipper til, og at de får mulighet til å bli hørt i det politiske systemet. De mange partiene, mediene og organisasjonene motvirker også for sterk maktkonsentrasjon i samfunnet. Misbruk og overtramp kan lettere bli avdekket når vakthundene er mange og får operere fritt.¹⁶

2.3 Storbritannias rettssystem

Forfatningen til Storbritannia kan ha betydning for oppgaven min: Hvordan er forfatningen

¹³ Joel S. Fetzer, 2005

¹⁴ Joel S. Fetzer, 2005

¹⁵ URL: Wynnechambers.co.uk

¹⁶ URL: <http://politikkogmakt.cappelendamm.no/binfil/download.php?did=34598>

bygget opp, og har den noe å si for deres godkjenning av alternative domstoler?

Storbritannia er et konstitusjonelt monarki organisert som en demokratisk og parlamentarisk enhetsstat. Landet har ingen skrevet forfatning. Styreformen har utviklet seg gradvis og er basert på tradisjon og sedvane. Kongemakten er arvelig og kan overtas både av mann og kvinne, men bror går foran søster. Monarken må tilhøre statskirken (Church of England).

Statsoverhodets myndighet har lenge vært formell og titulær. Den øverste utøvende myndighet ligger hos regjeringen, som er utgått fra (flertallet i) det folkevalgte Underhuset. Den lovgivende myndighet tilligger parlamentet, som består av to hus, Underhuset (*House of Commons*) og Overhuset (*House of Lords*). Av de to hus er det førstnevnte langt det viktigste. Overhuset kan bare gjennomgå, endre eller utsette lovgivning ett år, men gjør dette på en lite aktiv måte. Budsjettforslag kan Overhuset holde igjen i 30 dager. Etter 1997 er Overhusets myndighet beskåret. Underhuset er direkte valgt og har etter valget i 2005 646 medlemmer: 529 fra England, 59 fra Skottland, 40 fra Wales og 18 fra Nord-Irland. Ved valget i 2005 ble antallet mandater fra Skottland redusert fra 72 til 59 som følge av opprettelsen av det skotske parlamentet i 1999. Medlemmene velges fra enmannskretser og slik at den kandidaten som får flest stemmer (selv om det er under 50 prosent), tar mandatet. Underhuset velges for inntil fem år, men kan oppløses når som helst med noen få ukers varsel. Stemmerettsalderen er 18 år.¹⁷

Rettssystemet er sterkt nasjonalt preget og avviker på vesentlige punkter fra kontinentale rettsordninger. Grunnlaget for gjeldende rett er i stor utstrekning gammel sedvanerett, bygd

¹⁷ URL: http://snl.no/Storbritannia_og_Nord-Irland/stat_og_styreset

på angelsaksiske og frankiske rettsforestillinger, og utformet og festnet ved domstolenes praksis, *Common Law*. Den opprinnelige sedvanerett er etter hvert blitt utfylt ved rimelighetsrett som fra 1200-tallet ble utviklet gjennom kanslerretten, *Equity*. Særegent for engelsk rett er den avgjørende betydning som blir tillagt domstolenes avgjørelser. Store deler av gjeldende rett har sitt grunnlag i rettsavgjørelser. Ved avgjørelsen av et konkret rettsspørsmål er det ofte nødvendig å gjennomgå en rekke tidligere rettsavgjørelser i lignende saker. Den skrevne rett spiller først i nyere tid en mer fremtredende rolle, og det er vedtatt en rekke kodifikasjonslover.

Også den engelske domstolsordning og rettergangsmåte er i utpreget grad nasjonal.

Medvirkning av legmenn i rettspleien i form av jury har sin opprinnelse i England.

Domstol i første instans i mindre sivile saker er *County Courts*. Større sivile saker går i første instans til *High Court*, som også er ankeinstans i visse saker. *Court of Appeal (Civil Division)* er ellers ankeinstans for dommer i *County Court* og i *High Court*.

Mindre straffesaker pådømmes i *Magistrates' Courts*, som normalt har tre ulønnede, ikke juridisk utdannede dommere. Nesten alle straffesaker blir avgjort her. I de større byene har imidlertid domstolen en juridisk dommer som enedommer. Egne ungdomsdomstoler behandler saker hvor lovovertrederen er under 17 år gammel. Det finnes ca. 900 *Magistrates' Courts*.

Mer alvorlige straffesaker behandles av *Crown Court* med jury. Denne domstolen og en avdeling av *High Court* er ankeinstans for *Magistrates' Courts*. Anker fra *Crown Court* går til *Court of Appeal (Criminal Division)*.

Overhuset kan i visse tilfeller være den øverste ankeinstans både i sivile saker og straffesaker. *High Court*, *Crown Court* og *Court of Appeal* utgjør til sammen *Supreme*

Court. Fra 2003 er det et forfatningsarbeid i gang for å etablere en ny høyesterett, *Supreme Court*, uavhengig av Overhuset.¹⁸

3. SHARIA

I dette punktet vil jeg gi en kort presentasjon av sharia, og jeg vil også gå inn på litt mer detaljerte forklaringer om utledninger av enkelte shariaregler. Jeg trekker også frem hvordan media har håndtert begrepet sharia, og hvilke samfunnsmessige reaksjoner det har ført til.

3.1 Hva er sharia?

Sharialover er islams rettssystem. På arabisk betyr sharia den klare vei, og begrepet refererer til hva Gud har legitimert for muslimer. Sharia regulerer alle menneskelige handlinger, og kategoriserer handlingene i fem deler: obligatorisk, anbefalt, tillatt, mislikt og forbudt. Det forbudte er da det motsatte av det som er obligatorisk å gjøre. Det anbefalte er de handlinger som bør gjøres, og motsatt av dette er de mislikte handlinger. Tillatte handlinger er de som verken er oppfordret eller frarådet, og de fleste menneskelige handlinger faller innenfor denne kategorien.¹⁹

3.2 Utledede rettsregler fra sharia

Sharia er utledet av autoritative kilder som Koranen og profeten Muhammads praksis (*hadith*): en mengde beretninger som forteller om hans liv, synspunkter og handlinger.

¹⁸ URL: http://snl.no/Storbritannia_og_Nord-Irland/rettsvesen

¹⁹ Faraz Rabbani: *The clear path* URL: <http://www.sunnipath.com/Library/Articles/AR00000256.aspx>

På lik linje med andre rettssystemer kreves det tolkning av rettsreglene for å benytte sharia, og det kreves at tolkningen foretas av lærde. Koranen er skrevet i en form som skal være forståelig for den allmenne befolkningen, på samme måte som at f.eks. de norske lover skal være skrevet på en godt forståelig måte. Likevel, for å kunne tolke norske lover, kreves det en viss kompetanse som f.eks. juridisk utdanning, og på samme måte kreves det at den som skal tolke Koranens tekster, har en viss grad av utdanning. Det finnes flere ulike posisjoner som kan sammenlignes med ulike yrkestitler, og nedenfor angir jeg disse titlene uten å gå inn på hva slags utdanning som kreves for å oppnå tittelen:

Imam – en som leder bønn. En imam har ikke autoritet til å gi ut fatwa. *Fatwa* er en islamsk juridisk erklæring. En imam kan kun gjengi og sitere det som allerede eksisterer.

Shaykh – en shaykh er ikke det samme som en oljesjeik, shaykh er en lærer i islam, som har tillatelse til å lære bort det han har kompetanse i.

Mufti – en som har autoritet til å gi og skrive offentlige fatwa.

Faqih – en som kan lovskolens metodologi for tolkning av Koranen og hadith.

Mujtahid – en som har rikelig med kompetanse og kan derfor ta ting direkte fra Koranen og hadith, og selv trekke ut prinsipper fra metodologien for tolkning. En *Mujtahid* er dermed en som forklarer og klargjør Koranen og Sunnah i de spesifikke shariareglene i en muslims liv – vanligvis kjent som *fiqh* eller rettslære.²⁰

Tariq Ramadan, en sveitisk professor med islamsk vitenskap som sitt hovedområde, har forklart utledning av Koranen og hadith i noen av sine verk. Det samme gjør den norske forskeren Kari Vogt, som også er religionshistoriker og spesialist på islam. Forklaringene

²⁰ Nuh Ha Mim Keller: "Hva er en maddhab?".

URL:<http://www.islamweb.no/index.php?articleid=1528&expand=29>

som Ramadan og Vogt gir, fremstår som ganske like.

Metoder og prinsipper (usul al- fiqh) som brukes blir utledet av lærde innenfor Islam.

Analogi og konsensus er to av prinsippene som regnes med i usul al-fiqh.²¹

Ijtihad (som forklares som ny personlig, begrunnet tolkning) og *taqlid* (trofast etterfølgelse) regnes også med i usul al-fiqh. Når disse prinsippene brukes på kildene, utledes levereregler kalt *fiqh* (islamsk rettsvitenskap). Fiqh kan deles i: 1) *ibadat* som angår gudsyndens og 2) *mu'amalat* som angår alt annet. Ibadat regnes som evig, mens mu'amalat kan tolkes på nytt i ny kontekst.²²

3.3 Lovskolene

Rettsvitenskapen *fiqh* utviklet seg etter hvert i ulike retninger som følge av at lærde (*ulama*) var spredt. Det oppsto flere lovskoler (*madhahib*). I dag er det fire lovskoler i sunni-islam²³.

Det er disse som forvalter kunnskapen om loven²⁴. Ordet Madhhab, eller lovskole, er avledet fra et arabisk ord som betyr ”å gå” eller ”følge en vei”. De primære kildene i Islam, Koranen og Sunna, representerer et stort tolkningspotensial. En lovskole refererer i den henseende til en mujtahids valg mellom de mangfoldige tolkemuligheter av Koranen og Sunna, for å utlede Allahs regler og befalinger på et gitt spørsmål.²⁵

²¹ Vogt 1993: 130; Ramadan 2002: 60

²² Ramadan 2002: 23 og 63

²³ I islam finnes flere grupper, sunni-muslimer og shia-muslimer utgjør de største av de. Bortsett fra disse er det mange små grupper I oppgaven har jeg kun fokusert på sunni-islam, siden dette er majoritet gruppen.

²⁴ Vogt 2000: 101

²⁵ Azhar Mohammad: ”*Ijtihad- enhver muslims plikt?*” URL: <http://www.islamweb.no/index.php?articleid=1569&expand=29>

De fire lovskolene anerkjenner hverandres syn, og mener at det er greit å følge en av de andre. Tilhengerne av hver lovskole følger det synet de mener er rett, uten å ugyldiggjøre andre syn, fordi alle synene er basert på gyldig *ijtihad* (å fatte lovvedtak gjennom uavhengig tolkning av Koranen og profetens *sunnah* (leve og væremåte))

Lovskolene er delvis inspirert av lokale forhold der de oppsto, slik at de europeiske muslimene, som forholder seg til ulike skoler, følger ulike *versjoner* av loven. Majoriteten av lærde i islam mener at en lovskole skal følges. Dette forklares i en av verkene til Ha Nun Mim Keller, som er en amerikansk konvertertitt til Islam fra Kristendommen, og spesialist på islamsk rett.²⁶

”Retorikken om å følge shari’a uten å følge en bestemt *madhhab* er som å gå til en bilforhandler for å kjøpe en bil, men insistere på at det ikke må være et kjent merke – verken en Volkswagen, Rolls-Royce eller Chevrolet – men heller ”en bil, enkelt og greit”. En slik person vet i realiteten ikke hva han ønsker; bilene hos bilforhandlere blir ikke levert på den måten, men kommer kun i forskjellige merkevarer. Selgeren kan smilende bare gjøre oppmerksom på at sofistikerte produkter utvikles ved hjelp av sofistikerte produksjonsmetoder, fra fabrikker med en arbeidsfordeling blant de som tester, produserer, og setter sammen de mange delene av et ferdig produkt. Det er dens natur at slik kollektiv menneskelig innsats resulterer i noe som er langt bedre enn noen av oss alene kunne produsere fra bunnen av, selv om han ble gitt ei smie, og verktøy, og femti år, eller til og med tusen år. Og slik er det med shari’a, som er ytterligere mer kompleks enn hvilken som helst bil, siden den har å gjøre med menneskets handlinger og et stort antall forklarende religiøse tekster. Det er grunnen til at det å forkaste den monumentale lærdommen til *madhhabene* for å slutte seg til en av dagens sheykher er ikke bare et feilaktig valg. Det er å forkaste en Mercedes for en gokart.”²⁷

En lovskole er altså en forståelse [fiqh] av sharia. Den de av sunniene i Pakistan, Tyrkia, Iran, India og Kina, samt en del i Syria følger, er *hanafi fiqh*. I Indonesia, Malaysia, Sri Lanka, Yemen og Egypt følges hovedsaklig *shafi’i fiqh*. Nord-Afrika følger som regel *maliki fiqh*. I Midtøsten finner man mange som følger *hanbali fiqh*. Å følge en lovskole er

²⁶ Interviu: Tahir Haqq, “YMCA youth and community worker”. *Church Times*. November 14, 2008. <http://www.churchtimes.co.uk/content.asp?id=66129>. Retrieved March 15, 2010

²⁷ Ha Nun Mim Keller: ”Hva er en *maddhab*?” URL: <http://www.islamweb.no/index.php?articleid=1528&expand=29> og <http://www.masud.co.uk/ISLAM/nuh/madhhab.htm>

altså å følge gyldig ijtihad av Koranen og Sunnah..²⁸

Et viktig poeng er at deler av loven, som for eksempel at renter er *haram* (forbudt), at en muslim skal be fem ganger daglig osv., ses på som evig og udiskutabel. Dette betyr at det ”evige og udiskutable” ikke har rom for tolkning. Dette er et viktig moment for muslimer som ønsker å følge sharia, uavhengig om de lever i øst eller vest, og uavhengig av hvilken lovskole de følger.

3.4 Hvordan sharia omtales i media

Innledningsvis startet jeg med å hevde at enhver overskrift om sharia raskt kan utløse sterke reaksjoner, og her skal jeg prøve å se på noen av grunnene til dette. Det er ingen tvil om at media har makt til å påvirke. Spesielt gjelder dette for begreper som ellers er ukjente og fjerne for befolkningen ellers, slik som sharia.

Ramadan uttaler om sharia:

"In the West, the idea of sharia calls up all the darkest images of Islam ... Many Muslim intellectuals do not dare even to refer to the concept for fear of frightening people or arousing suspicion of all their work by the mere mention of the word."²⁹

Med dette forteller Ramadan at selv det å nevne ordet ”sharia” er noe som unngås, og folk ønsker ikke å bli forbundet med dette ordet. Dette har vi eksempel på fra Norge også.

Jusstudentene Mudassar Amin og Farooq Ansari har laget utredning om islamsk finansiering på oppdrag for advokatfirmaet Wikborg & Rein. Før de fikk oppdraget fra Wikborg & Rein forteller de i et intervju med magasinet ”Juristkontakt” at de jobbet først for et mindre advokatfirma, men prosjektet ble ifølge de to droppet fordi firmaet ikke ville

²⁸ ”Islams kilder”, URL:<http://www.islamweb.no/index.php?articleid=1553&expand=18,28>

forbindes med ordet sharia.³⁰

Begrepet sharia er negativt ladet, mye på grunn av hvordan det har blitt fremstilt i media.

Når et ellers ukjent begrep blir presentert i negative sammenhenger gjentatte ganger, da er det naturlig å tro at dette er det som er begrepets natur.

Alle lovsystemer har positive og negative sider. Positive sider er blant annet rettigheter som er forankret i lov, negative sider kan blant annet være sanksjoner for straff.

Selve ordet sharia forbindes med straffesanksjoner, og andre aspekter ved sharia, som hvilke rettigheter dette rettsystemet gir, er lite kjent.

Innenfor straffesanksjoner kommer kanskje det sharia er mest kjent for, og mest fryktet for: dødsstraff. Et eksempel hvor dødsstraff kan bli straffesanksjonen, er voldtekt. For at dødsstraff skal kunne benyttes, er det strenge vilkår som må være oppfylt.

*”It (legal punishment) is established by evidence and confession. Evidence is that four people give testimony against a man and woman that they committed fornication. When they testify (in the courts), the judge (qadhi) will inquire from the witnesses the particulars and details of what took place, the place of incident, the time of incident, and the identity of the woman involved. When they give details of all of this and they state that the woman was unlawful upon the man in every way, and that they testify the observing of sexual intercourse taking place like they see a Kohl needle entering the Kohl bottle, and the four witnesses are considered upright both privately and publicly, then the judge will give the order for the legal punishment to be enforced upon the perpetrators.”*³¹

Teksten over viser at flere vilkår må være oppfylt for at dødsstraff skal bli et alternativ som straff. Hvis vilkårene ikke er oppfylt, blir det ikke dødsstraff. Alle de fire lovskolene er enige om disse vilkårene, men begrepet ”fire vitner” gir rom for tolkning. Dette betyr at det kan være forskjellige meninger om hvem som kan kvalifiseres som vitne.

Selv om de vilkårene som er nevnt over for dødsstraff ikke foreligger, betyr det ikke at den

²⁹ Andy McSmith: ”How do Britain’s sharia courts work?” URL: independent.no, 30.june.2009 [Lest 10.09.10]

³⁰ Henrik Pryser Libell: ”Advokater lærer seg sharia finans”, URL:<http://www.juristkontakt.no/Nyheter/Advokater-larer-seg-sharia-finans/> [Lest 12.11.10]

³¹ Sunniphath: *The legal penalty for fornication*. URL:

http://qa.sunniphath.com/issue_view.asp?HD=1&ID=4208&CATE=42

skyldige vil unnslippe. Han kan fortsatt straffes på andre måter, som fengsel eller lignende. Det er oppsatt strenge vilkår som i praksis betyr at det skal mye til før dødsstraff kan benyttes.

Med unntak av USA er dødsstraff i vesten en avskaffet straffemetode og noen av argumenter som brukes mot dødsstraff, er at det strider mot retten til liv, at henrettelse er ugjenkallelig og at det er overlagt drap.³²

Likevel finnes det oppfatninger blant flere i befolkningen, også blant de som lever i vesten, om at dette er en straffemetode som bør innføres.

I Norge kan det hentes et eksempel fra nyere tid. Frps gruppeleder Jan Blomseth i Tromsø kommunestyre stemte imot å delta i en markering som fant sted i Tromsø i regi av Amnesty International mot dødsstraff³³ og uttalte:

".. Jeg er for dødsstraff i enkelte tilfeller. Blant annet gjelder dette voldtekt av kvinner og små barn og overlagt drap. ...om jeg hadde sittet på Stortinget, ville jeg stemt ja til å innføre dødsstraff i Norge om det kom opp som sak" (ibid.)

Blomseth la vekt på at han snakket om dødsstraff i slike tilfeller hvor man var hundre prosent sikker på at riktig gjerningsmann var tatt, og uttalte videre at ingen forbrytere skulle kunne påberope seg rettigheter som de ikke ga sine ofre, og de skulle ikke kunne kreve samfunnets beskyttelse etter å feks. ha voldtatt en åtteåring og skåret over strupen. Dette er også verdier og prinsipper som sharia legger til grunn.

I en undersøkelse gjort av InFact for VG svarte 51 prosent av Frp-velgerne at de var for

32 Store norske leksikon: *dødsstraff*. URL <http://www.snø.no/d%C3%B8dsstraff>

33 Emberland og Bart-Heyerdahl: *"Blomseth vil ha dødsstraff"*, URL: <http://www.nordlys.no/nyheter/article5362694.ece>

[Lest 21.12.110]

dødsstraff i Norge, enten generelt eller kun i spesielle tilfeller. ³⁴

Dette viser at selv om dødsstraff ikke er innført i Norge som straffesanksjon, er det ikke alle som anser straffemetoden som primitiv og inhuman.

En annen ting sharia forbindes med, er ordet ”fatwa”.

”Fatwa”, first entered British public's consciousness courtesy of Ayatollah Khomeini's pronouncement that Salman Rushdie should be killed for writing his novel Satanic Verses.” ³⁵

Vi ser her at også dette ordet har blitt presentert i negativ sammenheng, og derfor er det nærliggende å tro at ordet er forbundet med det negative. Salman Rushdie-saken fikk stor oppmerksomhet i media, også i Norge, og i sammenheng med artikler om Rushdie ble ordet fatwa svært flittig brukt. Det ble altså utstedt en fatwa om at Rushdie skulle drepes, og siden fatwa-begrepet ofte kom i sammenheng med drap, ble fatwa-begrepet fremstilt som at det var synonymt med drap. Ordet fatwa trenger tvert imot ikke å ha denne sammenhengen, fatwa i seg selv er en islamsk juridisk erklæring.

Det er ikke bare enkelte begreper media trekker frem, det er også det generelle fokuset på muslimer og Islam i negativ kontekst. Kriminologistudent Ambreen Pervez avdekker i sin masteravhandling om etnisk norske konvertitter til Islam, noe om dette:

”I følge Integrerings- og mangfoldsdirektoratets (IMDI) rapport: *”Innvandrere i norske medier: Mediaskapt islamfrykt og usynlig hverdag”*, kommer det frem at det ensidig negative fokuset på muslimer og islam fører til diskriminering av muslimer. Av alle oppslag som har innvandring eller integrering som hovedtema, vurderes 71 prosent som problemorienterte, 18 prosent som ressursorienterte, mens bare 11 prosent av oppslagene vurderes som nøytrale. Av alle avisoppslag om innvandrere og flyktninger fra 1976 til 2002 var kriminalitet det mest omtalte temaet. De aller fleste artiklene om religion handler om islam og fremfor alt uttalelser om ”snikislamisering”, ”ekstrem islamisme” og bruk av hijab i arbeidslivet. I undersøkelsen kommer det frem at mye av debatten rundt religionspørsmål og diskriminering er politiske utspill hvor det partipolitiske står mer

³⁴ NRK: *Frp-velgere vil ha dødsstraff i Norge*. URL: (<http://www.nrk.no/nyheter/norge/1.7359638>) [Lest 18.10.10]

³⁵ Andy McSmith: *How do Britain's sharia courts work?* URL:<http://www.independent.co.uk/news/uk/home-news/the-big-question-how-do-britains-sharia-courts-work-and-are-they-a-good-thing-1724486.html> [Lest 18.10.10]

sentralt enn innvandring og integrering generelt. Det gjelder ikke minst artiklene der Politiets sikkerhetstjeneste hevder at ekstrem islamisme er en trussel mot det norske samfunnet. Ifølge rapporten er Norske myndigheter lite opptatt av islamofobi, og gjør lite for inkludere muslimer i samfunnet. Tvert imot bidrar de til å øke avstanden mellom muslimene og befolkningen generelt.”³⁶

3.5 *Shariadomstoler eller shariaråd?*

Under arbeidet med oppgaven oppdaget jeg en ting: I engelsk litteratur ble begrepet ”shariadomstoler” brukt, mens i norske tekster fant jeg for det meste begrepet ”shariaråd”. I punkt 3.8 har jeg skrevet om intervjuet mitt med direktøren for domstolsadministrasjonen, og også han legger vekt på å skille mellom disse to begreper. Jeg valgte derfor å intervju Werner Menski, professor i sørasiatisk lov ved universitetet i London, for å få mer klarhet i hvilket begrep som var mest riktig å bruke. Menski var også en av personene som Langbach traff under sitt opphold i London, når han var der for å lære om shariadomstolene.

Menski: ”..*You asked about names, and whether it makes a difference to call something a court or a council may be a matter of the local language and the technical terms. In England, we now have the Muslim Arbitration Tribunal, and the reason for that is that the leader of this project cleverly brought his outfit under the relevant English law on Arbitration. So this is now an official court, while the various shariat councils are unofficial law.*”

Menski mener at det er språkbetinget hva man bruker som betegnelse, og han sier videre at siden det fantes legitimitet for shariadomstoler i Arbitration Act (se pkt. 3.7), er dette nå offisielle sharia *domstoler*, men det finnes også forskjellige *shariaråd* som eksisterer i Storbritannia ved uoffisiell lov.

³⁶ Ambreen Pervez, ”*Fra majoritet til minoritet*”, URL: <https://wo.uio.no/wo-data/hfagsinnlevering/jus/2010/103171/pervez.pdf>

Shariadomstolene i Storbritannia blir altså ansett som å ha status som privatrettslige voldgiftsdomstoler som kan avgjøre saker hvis begge parter er enig om å anerkjenne domstolen.³⁷

Saker som kan bli fremstilt for slike domstoler, er tvister av privatrettslig natur, og annet som partene har full råderett over.

Professor i privatrett ved Universitet i Oslo, Viggo Hagstrøm, som også blir omtalt som ekspert på voldgiftsrett, har i et intervju med fritanke.no, nettavisen for livssyn og livssynspolitikkk uttalt:

”..i begrenset grad vil de (shariadomstoler) kanskje kunne avgjøre arvesaker, fordelingssaker og booppgjør. Dessuten må begge parter være enig om å la voldgiftsdomstolen avgjøre”. (ibid)

Det betyr at hvis et par i ekteskap ønsker å ta sine problemer til en religiøs leder, eller hvis en forretningsmann og hans motpart ønsker å løse en finansiell tvist, så er dette deres sak, og så lenge frivillighet om å løse saken ved slik hjelp er tilstede, er det ikke noe i veien for det. I slike saker er ikke spørsmålet om avgjørelsen er i strid med statens lover, men om de i det hele tatt har noen rettslig kraft. Dette kommer jeg tilbake til under avsnittet ”Sharia voldgiftsdomstoler i Storbritannia” hvor jeg ser på legitimiteten av domstolene.

3.6 Wynne Chambers

En av de første domstolene som spesialiserte seg innenfor islamsk rett i Storbritannia er Wynne Chambers, som ble etablert den 8. april, 1994. Domstolens assisterer klienter som trenger praktiske råd og løsninger som baserer seg på islamsk lov og samtidig britisk lov. Det opplyses på domstolens nettside at de ønsker å løse de ”spenninger og motsetninger”

³⁷ Even Gran: ”Trange kår for Sharia domstoler i Norge” URL: http://www.fritanke.no/NYHETER/2008/Trange_kar_for_sharia-domstoler_i_Norge/ [Lest 09.11.10]

som har oppstått på en positiv, human og etisk måte. Dette er bare en av domstolene. Den siste tiden har shariadomstolene spredt seg raskt, og er nå å finne i London, Manchester, Bradford, Birmingham and Nuneaton. Antallet domstoler har blitt anslått til å være rundt 85, i følge en artikkel i nyhetsmagasinet ”The independent”.

Hvordan de har kommet frem til tallet 85, oppsummerer de slik:

“A network called the Islamic Sharia Council, run from a converted corner shop in Leyton, operates 13 tribunals in the UK. The Association of Muslim Lawyers runs another three. There are three other formal councils, making 19. But there are other informal councils dotted around the country whose existence can be imputed from online fatwa sites – at least 66. 19+66=85”³⁸

3.7 Shariaråd i Storbritannia

Hvordan har så disse domstolene blitt lovlige i Storbritannia?

I 2007 ble Muslim Arbitration Tribunals (MAT) etablert. Med anerkjennelse fra Storbritannias justisdepartement og erkebiskopen av Canterbury har shariadomstolene fått offisiell rett til å mekle i sivilrettslige – ikke strafferettslige – saker etter den britiske Arbitration Act av 1996.³⁹

MAT sin hjemmeside opplyser at de tilbyr «en ekte og sann mulighet til å løse konflikter i henhold til islams hellige lov vel vitende om at resultatet som er bestemt av MAT vil være bindende, og lar seg håndheve», forutsatt at begge parter ønsker det. (ibid)

3.7.1 Arbitration act: lovhjemmel for shariadomstoler

Faiz ul-Aqtab Siddiqi, som er islamsk lærd og advokat, er en av de som står i spissen for

³⁸ Andy McSmith: How do Britain’s sharia courts work? [URL:http://www.independent.co.uk/news/uk/home-news/the-big-question-how-do-britains-sharia-courts-work-and-are-they-a-good-thing-1724486.html](http://www.independent.co.uk/news/uk/home-news/the-big-question-how-do-britains-sharia-courts-work-and-are-they-a-good-thing-1724486.html) [Lest 18.10.10]

³⁹ Olga Stokke: ”Løser arv og skilsmisse saker.” [URL:http://www.aftenposten.no/nyheter/iriks/article3699805.ece](http://www.aftenposten.no/nyheter/iriks/article3699805.ece) [Lest 07.11.10]

islamske voldgiftsdomsstoler.

Siddiqi sa under et intervju med nyhetsavisen *Times*⁴⁰ at:

“We realised that under the Arbitration Act we can make rulings which can be enforced by county and high courts. The act allows disputes to be resolved using alternatives like tribunals. This method is called alternative dispute resolution, which for Muslims is what the sharia courts are.”

Dette betyr at så lenge domstolene ikke definerer seg selv som domstoler, men som voldgiftsrett, er de fullt lovlige og juridisk gjeldende, forutsatt at alle parter i en tvist på forhånd gir sin samtykke til å la en slik domstol avgjøre en sak.

Lovhjemmelen som Siddiqi henviser til, er arbitration act⁴¹, altså “voldgiftsloven”.

Nedenfor har jeg gått inn på paragrafene for å forklare lovgrunnlaget til de offisielle shariadomstolene.

I § 1 finnes de generelle prinsipper for loven, som forteller hva formålet med loven er:

“The provisions of this Part are founded on the following principles, and shall be construed accordingly—

- (a) the object of arbitration is to obtain the fair resolution of disputes by an impartial tribunal without unnecessary delay or expense;
- (b) the parties should be free to agree how their disputes are resolved, subject only to such safeguards as are necessary in the public interest;
- (c) in matters governed by this Part the court should not intervene except as provided by this Part.”

Hovedprinsippet her er at tvisten som bringes frem for voldgift, skal løses ved at voldgiften er upartisk, og det ikke skal oppstå unødvendige forsinkelser eller kostnader.

Upartiskhet er også nedfelt i Norges voldgiftslov⁴², nærmere bestemt i § 13, som sier at

”Voldgiftsdommerne skal være *upartiske* og *uavhengige* av partene, og være kvalifisert for vervet.”

⁴⁰ Abul Taher: “UK’s first official Sharia court” URL: <http://www.timesonline.co.uk/tol/comment/faith/article4749183.ece> [Lest 21.10.10]

⁴¹ Arbitration act 1996

⁴² Lov om voldgift, lov av 2004-05.14, nr. 2

Kostnad er et punkt Langbach også tok opp, da jeg spurte han om hvorfor folk ønsket å ta saken til en shariadomstol, se punkt 3.8. Menski var også inne på dette under min samtale med han, da han sa at:

”The Arbitration Act of 1966 reflects the desire in the english legal system to go for settled disputes and negotiated settlements, rather than dragging everything to courts. It is a money saving exercise as well, therefore, but also reflects a move in legal circles to teach people to settle smaller matters on their own. As always, the welfare state in the UK is not so rich that it can afford to pay for everything.”

Utenom kostnadsbesparelse trekker Menski frem effektivitet som et av grunnlaget til arbitration act, og påpeker dette som et viktig moment, og viser til at det også er i Englands rettssystemets interesse at ikke alle saker bringes inn til retten. Ved å ha voldgiftsdomstoler unngår man at sivile saker som kan behandles på alternative måter, blir dratt til retten.

I § 33 finnes de generelle oppgaver som gjelder for domstolen:

”33 General duty of the tribunal.

1)The tribunal shall—

(a)act fairly and impartially as between the parties, giving each party a reasonable opportunity of putting his case and dealing with that of his opponent, and.

(b)adopt procedures suitable to the circumstances of the particular case, avoiding unnecessary delay or expense, so as to provide a fair means for the resolution of the matters falling to be determined..

(2)The tribunal shall comply with that general duty in conducting the arbitral proceedings, in its decisions on matters of procedure and evidence and in the exercise of all other powers conferred on it.”

Effektivitet er et prinsipp som går igjen, både når det gjelder kostnad og tid.

Arbitration act § 46 forteller om hva slags regler som gjelder for løsning av en tvist gjennom voldgiftsrett:

“Rules applicable to substance of dispute.

(1)The arbitral tribunal shall decide the dispute—

(a)in accordance with the law chosen by the parties as applicable to the substance of the dispute, or

(b)if the parties so agree, in accordance with such other considerations as are agreed by them or determined by the tribunal.”

I følge § 46, 1b, kan altså partene i en tvist, dersom de er enige om det, løse tvisten i samsvar med andre avtalte regler, som er avtalt mellom dem eller bestemt av domstolen. Her er det da rom for å avtale at sharia skal være grunnlaget for tvistløsningen.

På MATs hjemmesider opplyses det om hvorfor de ønsker å være et alternativ⁴³. En av hovedgrunnene som de lister opp, er å gjøre ting enklere for partene som er i en tvist. Det hevdes at alternative metoder for tvistløsning blir mer og mer utbredt, fordi det oppstår mange vanskeligheter for partene når en forsøker å løse en tvist gjennom rettsforhandlinger. Noen av disse vankelighetene er:

- Selve prosessen: En rettssak i en domstol innebærer en vinner og en taper. Atmosfæren en møter i slike rettssaker er ofte aggressiv, som kan skille partene og resultere i at de ender opp som fiender selv om det ikke var slik i utgangspunktet. Dette er en ulempe spesielt på de områder hvor det å opprettholde et godt forhold er viktig også etter at dommen er gitt. Eksempel her bl.a. skilsmisse og barnefordelingssaker.
- Det tekniske: Noen saker kreves tekniske ferdigheter, som f.eks. i saker hvor tvisten dreier seg om et problem som må løses på basis av shariaregler. I slike saker holder det ikke at dommerne er eksperter innenfor britisk lovgivning. Det er ikke nødvendig at enhver dommer forstår betydningen av disse tekniske detaljene (sharia). Dette kan føre til at enda en sakkyndig blir brakt inn for å gi veiledning på visse punkter, noe som betyr at det går mer på for å løse tvisten, og kostnadene blir

hevet deretter. Ved alternativ tvisteløsning brukes en dommer med kompetanse innenfor det felt tvisten dreier seg om, noe som gir en effektiv løsning av tvisten.

- Lite fleksibilitet: Når en sak kommer opp for retten er det flere saksbehandlingsregler som bestemmer rammen av rettssaken. I en rettssak hvor en tar opp private affærer, slik som skilsmisse og barnefordelingssaker, kan dette være svært tyngende for de involverte partene. Ved alternativ tvisteløsning har partene mer rom, og de får muligheten til å ha innflytelse over prosessen.
- Pålagt løsning: En domsavsigelse innebærer ofte en løsning for partene som de selv ikke avtaler, men som dommeren bestemmer, og som kan bli håndhevet. Ved alternativ tvisteløsning gis det store muligheter for å komme til enighet, og komme til en løsning som begge parter kan godta.
- Publisitet: De fleste rettsforhandlinger holdes åpne for offentligheten. Dette kan være uheldig i noen forretnings- eller familietvister, hvor partene kan foretrekke å ikke offentliggjøre detaljene i deres økonomiske situasjon eller forretningspraksis på grunn av konkurranse, eller detaljer om sine familieproblemer.

I Norge ville en familierettsak gå for lukkede dører, men dette er ikke tilfelle i Storbritannia.

MAT opplyser videre på sine sider at det ikke kun er *imamer* som sitter som dommere, og at organisasjonen ikke diskriminerer på grunn av kjønn eller rase. Dette unngår de ved at det er unge kvalifiserte, menn og kvinner, som sitter som medlemmer i MAT. Lærde innenfor islamsk kunnskap, og advokater (i dette tilfellet er det snakk om barristere også),

⁴³ Muslim arbitration Tribunals, URL: http://www.matribunal.com/alt_dispute_res.html [Lest 04.08.10]

er fra London, så de er velkjente med det moderne britiske samfunnet. For å oppnå harmoni på best mulig måte opplyser de at de har som hensikt å ha kvinnelige jurister sittende som rettskyndige medlemmer så ofte som mulig.

I februar 2008 uttalte Dr Rowan Williams, erkebiskop fra Canterbury, under et intervju på BBC Radio 4⁴⁴, at:

"certain provisions of sharia are already recognised in our society and under our law."

Williams ble raskt beskyldt for å være en forkjemper av et parallelt lovsystem for britiske muslimer. Men han svarte med at det var på tide å innse at muslimer ønsker sine tvister løst etter sharia. Fem måneder senere kom det støtte til Williams fra Lord Chief Justice, Lord Phillips, som uttalte at

"There is no reason why principles of sharia law, or any other religious code, should not be the basis for mediation or other forms of alternative dispute resolution."

Dette viser igjen Storbritannias multireligiøse samfunn, og villigheten/åpenheten for å inkludere alle sine borgere. Lord Phillips la også vekt på en ting: Om shariadomstolene kom frem til at sanksjon måtte ilegges, skulle sanksjonen utledes av britiske lover.

"Severe physical punishment - he mentioned stoning, flogging or amputating hands - is 'out of the question' in Britain"

Med dette viser de britiske myndigheter oss at selv om de aksepterer parallelle lovsystemer, må de være i tråd med det britiske lovsystemet til den grad at de ikke går imot britiske rettsprinsipper. Blant annet gjelder dette for straffutmåling: her er det britisk rett som gjelder, ikke sharia.

Statens lover og sharia trenger ikke å kollideres. Muslimer flest følger lover fra den staten de

⁴⁴ Andy McSmith: How do Britain's sharia courts work? [URL:http://www.independent.co.uk/news/uk/home-news/the-big-question-how-do-britains-sharia-courts-work-and-are-they-a-good-thing-1724486.html](http://www.independent.co.uk/news/uk/home-news/the-big-question-how-do-britains-sharia-courts-work-and-are-they-a-good-thing-1724486.html) [Lest 18.10.10]

bor i, samtidig som de forholder seg til sharia. Katja Jansen Fredriksen sier at

*”veldig ofte blir sharia-relaterte konflikter løst internt”*⁴⁵,

noe som også betyr at det ikke alltid er nødvendig å ta med tvister til domstoler.

3.8 Shariaråd i Norge

Erna Solberg er en av politikerne som er kjent for å ha argumentert for at Norge trenger et shariaråd. Bakgrunnen for dette var lovendringen i ekteskapsloven knyttet til skilsmisse, noe som nå er en rettighet for enhver mann og kvinne. Lovendringen skjedde i 2003, da Stortinget vedtok et nytt vilkår for inngåelse av ekteskap. Ekteskapsloven⁴⁶ §7 (1) sier at: ”Hver av brudefolkene skal hver for seg erklære på ære og samvittighet at ekteskapet blir inngått av egen fri vilje, og at de anerkjenner hverandres like rett til skilsmisse.”

Bakgrunnen for lovendringen var å gjøre tilgangen til skilsmisse enklere for bl.a. muslimske kvinner. Praksisen er at muslimske kvinner får skilsmisse etter norsk lov, men risikerer å fortsatt være gift etter islamsk lov. Lovendringen skulle da være med på å gi kvinnen sosial og religiøs anerkjennelse fra en norsk sivil skilsmisse. Om ekteskapet var registrert i et annet land som ikke godtok den norske skilsmissen, skulle denne lovendringen hjelpe også med dette.

Erna Solberg uttalte at *”..problemet er at det i mange verdensreligioner ikke fins legitimitet for skilsmisse, uansett hva norsk lovgivning måtte mene om saken. Selv om islam er blant svært få verdensreligioner som åpner for skilsmisse, er det vanskelig å få aksept for at staten griper inn og godkjenner en skilsmisse. Et samtykke til skilsmisse oppfattes å tilhøre troens representanter, ikke staten.*

- Problemer oppstår fordi man juridisk er innvilget skilsmisse, men betraktes som fortsatt gift av det religiøse miljøet. Religiøse mennesker trenger religiøs aksept”.⁴⁷

⁴⁵ Marie Hauge, ”sharia dilemma i lovens navn” URL: <http://www.forskning.no/artikler/2006/desember/1165999803.14> [Lest 21.10.10]

⁴⁶ Lov av 04.07.1991 nr.47, Ekteskapsloven

I tillegg til lovendringen mente Solberg at det trengtes et shariaråd, og hensikten med rådet ville være at det kunne være med på å gi religiøs aksept og hun belyste altså den samme problematikk som Fredriksen belyser (se pkt. 4.3.3.), og pekte på shariaråd som en løsning (ibid.). Solberg sa også videre:

- *"Det vanlige i Norge er at om det dukker opp problemer, ber vi om en handlingsplan eller lovreguleringer. Jeg er heller tilhenger av at vi trenger debatt. Vi må få til en annen type debatt, uten at folk alltid skal gå i skyttergravene. Av og til støter debatten minoriteter, og noen ganger skal vi støtte minoriteter - fordi det fører til utvikling".*

Dette forslaget som Solberg kom med i 2003 ble forkastet.

I 2010 hadde oppfatningen om dette fortsatt ikke forandret seg. Utenriksminister Jonas

Gahr Støre talte mot shariaråd, og mente at det ville være til hinder for integrering.

- *"Skal vi lykkes med integrering, som jeg mener er vårt samfunns største sosiale utfordring, må vi ha et felles fundament, et verdsett som er forankret i universelle rettsprinsipper. Bunnplanken må være at vi er en rettsstat basert på demokrati, ytringsfrihet, religionsfrihet, likestilling og likeverd. Vi kan ikke ha en parallell rettsorden som dømmer på basis av islamsk lov."*⁴⁸

Domstolsadministrasjonen i Norge er derimot åpen for at shariaråd kan bli en realitet i

Norge i sivilrettslige saker som skilsmisse og arv. Jeg har vært i samtale med direktøren for

Domstolsadministrasjonen, Tor Langbach. Langbach har også tidligere vært til intervju

med Rett På Sak⁴⁹ angående shariadomstoler i Norge, hvor han forklarte hvordan disse

domstolene, eller rådene, fungerte og hvordan en eventuell funksjon av dem i Norge ville

blitt. I dette intervjuet uttalte han at:

"..For min del er jeg ikke videre i tvil om at slike råd kunne fungert godt i Norge."

Han sier samtidig at dette ikke betyr at de tar til orde for å innføre shariaråd eller

shariadomstoler. I min samtale med han svarer han mer utfyllende på dette, han forteller

⁴⁷ Espen Sandli: "Solberg ber om Shariaråd": [URL:http://dt.no/nyheter/solberg-ber-om-shariarad-1.3110543](http://dt.no/nyheter/solberg-ber-om-shariarad-1.3110543) [Lest: 22.10.10]

⁴⁸ Robert Gjerde: "Kontant nei til Shariaråd i norge" URL:

<http://www.aftenposten.no/nyheter/iriks/article3704493.ece> [Lest 13.10.10]

⁴⁹ Rett på Sak, nr. 3,2010. Side 53.

hva han mener at disse domstolene er, hvordan de praktiseres i Storbritannia, og generelt om hva han erfarte om dette under sin reise til London:

” Vi må skille mellom shariadomstoler og sharia"råd". De jeg besøkte (i Leyton) var veldig tydelige på at de drev med mekling, og ikke var en domstol, slik jeg mer eller mindre trodde i forkant. Shariadomstoler hadde ingen formell plass i det engelske domstolssystemet, og dette var altså ikke egentlige domstoler i hele tatt.

Folk kom til shariarådene med sine problemer, som ble diskutert, og rådet anbefalte da en løsning, som partene kunne velge å godta. Det aller meste var familieproblemer, og det var oftest kvinner som tok initiativet. Men rådet kunne ikke behandle saken uten at den andre parten var enig. De drev, rimeligvis, ikke med straffesaker. Men de hadde hatt en del saker vedrørende familievold, som ikke ble løst ved "straff", men ved avtaler mellom ektefellene. På en del måter var dette en ganske parallell ordning med våre konfliktråd. For min del er jeg ikke videre i tvil om at slike råd kunne fungert godt i Norge.”

Her legger Langbach vekt på en ting: forskjellen mellom shariadomstoler og shariaråd. I følge Langbach hadde shariarådene omtrent den samme rolle som en meklingsinstans. En annen ting Langbach nevner er at denne ordningen i England minnet om Norges konfliktråd. Dette er det to grunner til: det ene er at partene måtte være enige om å la saken bli behandlet i denne instansen. Det andre var at partene selv kunne velge om de ville godta løsningen eller ei.

Langbach nevner også at han selv besøkte et råd, og ikke en domstol. Forskjellen på dette har jeg vært inne på tidligere, se punkt 3.5.

Videre spurte jeg Langbach om hva han trodde var forklaringen på at folk valgte å bruke slike organer for konfliktløsning. Langbach svarte at det kunne være flere grunner til det:

- ”1. De fikk anbefalinger fra folk fra samme kultur, med samme verdisyn.*
- 2. De kunne her få løst problemer som de ordinære domstolene ikke kunne løse, f. eks. hva som skulle skje med medgiften – etter islamsk lov skal ektemannen betale medgift når ekteskap inngås.*
- 3. De kunne få muslimsk skilsmisse. For mange muslimer holder det ikke å få en verdslig skilsmisse fra staten, de føler at de ikke kan gifte seg på nytt uten at de også har fått en*

religiøs skilsmisse, og det kan shariarådene beslutte (her kjenner jeg ikke detaljene, men dette er en "uformell" skilsmisse uten basis i engelsk ekteskapslovgivning, men med en "kulturell" legitimitet, slik jeg oppfattet det).

4. Behandlingen var gratis, bortsett fra at partene dekket utgiftene, og det dreide seg om små beløp. England har svært dyre advokater, og et dårligere tilbud på fri rettshjelp enn hva vi har (i Norge). Derved ble shariarådene et effektivt lavterskeltilbud.”

Det alle disse punktene som Langbach nevner har til felles, er at en muslim som tar opp sin tvist i disse organer møter større rom for forståelse. Tvistene blir også enklere å behandle siden de som sitter i organene har kompetanse til å løse tvisten. Innledende i oppgaven nevnte jeg at doktorgradsstudenten i islamsk familierett, Katja Fredriksen, sa at det oppstår et problem når dommerne ikke forstår referanser til sharialovene⁵⁰, og det er åpenbart at det problemet vil oppstå når de som skal dømme ikke har forståelse for grunnlaget for konflikter som de skal dømme i. Det er nettopp dette klienten unngår ved å ta opp sin tvist i en shariadomstol eller et shariaråd. I det siste punktet som Langbach nevner, sier han at disse organene tilbyr et billigere alternativ for klientene. Det er altså kostnadseffektivt å benytte disse domstolene, som også er et av formålene med voldgiftsdomstoler, se punkt 3.8.

Videre snakket Langbach om disse instansene som shariaråd, men som jeg har nevnt tidligere, omtales de ellers som shariadomstoler. Han forklarte dette slik:

”.. i regi av rådene kunne det også etableres voldgiftsdomstoler, i samsvar med reglene i den engelske arbitration act, som jeg oppfattet som ganske parallell med vår voldgiftslov. Hvis en finleser voldgiftsloven, vil en se at det vil være ganske uproblematisk å gjøre det samme i Norge, jf. også lovvalgsregelen i loven. En slik domstol kunne i prinsippet behandle alle saker som er undergitt "fri rådighet", og avsi dommer som har tvangskraft. Nå har Norge betydelig mer effektive domstoler enn England, så behovet er kanskje ikke like stort.”

⁵⁰ Marie Hauge, ”sharia dilemma i lovens navn” URL: <http://www.forskning.no/artikler/2006/desember/1165999803.14> [Lest 21.10.10]

Med dette viser Langbach også til at det faktisk ikke er bare shariaråd i Storbritannia, men også sharia voldgiftsdomstoler.

4. DE RETTSLIGE EMNER

I dette avsnittet tar jeg for meg de tre rettslige emner som jeg nevnte jeg ville gå nærmere inn på i innledningen: arverett, skilsmisserett og økonomi i rettsperspektiv. Her er fokuset på sharia, men eksempler, henvisninger og sammenligninger er fra flere land.

4.1 Inkorporering av sharia

For at sharialover skal få direkte anvendelse for britiske domstoler, må de gjøres til en del av britisk rett. Det finnes eksempler som viser at inkorporasjon har funnet sted, altså at britisk lov har vedtatt at enkelte sharialover skal gjelde som britisk lov. Inkorporasjon av sharia vil si at det henvises til shariabestemmelser, i stedet for å gjengi (*transformere*) bestemmelsene.

Et eksempel er matrestriksjoner. Restriksjonene tillater at kjøtt blir slaktet i tråd med regler fra sharia (og også i tråd med jødiske regler). Et annet eksempel er innenfor finansverden: sharia-finansiering, som investeringer og kjøp av eiendom. Islam forbyr renter, ettersom renter blir sett på som en urettferdig inntjening, og sharia-finansiering tilbyr en alternativ måte å gjøre forretninger på – uten renter.

4.2 Arverett i sharia

Arverett i sharia er et omstridt tema, og grunnen til dette er hvordan arven fordeles. I islam er familiesystemet bygd slik at mannen har ansvaret for økonomi, og dette er begrunnelsen

for at de mannlige arvinger arver mer enn de kvinnelige. Dette prinsippet strider imot det en er kjent med fra vesten, hvor arvefordelingen skjer uavhengig av kjønn.

4.2.1 Testament

I dette punktet skal jeg redegjøre for regler om testament etter shariarett, og sammenligne med norsk rett.

Grunnen til at det skrives om testament her, er fordi dette er den avdødes siste vilje, og det er testator selv som råder over hvordan han vil fordele formuen gjennom testament. Dette betyr at en står fritt til å uttale sin siste vilje, og dermed kan også en som følger sharialover enkelt få bestemme noe av fordelingen på arven sin. Dette gjøres enkelt ved at arven først fordeles slik landets offisielle lover bestemmer, og den delen som gjenstår som testator fritt råder over, kan han fordele slik han selv ønsker. Det som altså ikke lar seg gjøre, er å fordele den arven som er lovbestemt. Det vil derimot ikke være problematisk for en testator å skjevfordele i testamentet, altså velge å gi den ene arvingen mer enn den andre gjennom testament.

Professor i muslimsk rett, Jørgen S. Nielsen ved Københavns Universitet, uttaler når det gjelder dansk rett at

*"Muslimer kan skrive testamentet sitt slik at sønnene får mer arv enn døtrene, slik sharia reglene sier. Slik kan muslimer sikre at de sosialt, men ikke juridisk, bindes opp til å leve i tråd med sharia."*⁵¹

Et lands lover kan tillate å testamentere bort verdier til arvingene utover hva arvingene har krav på. Dette vil i praksis si at hvis ens ektefelle har krav på 250 000 kr, og en har igjen en formue på 100 000 kr, så kan en testamentere bort dette også til sin ektefelle, slik at

⁵¹ Bente Clausen: "Der er rum for sharia i dansk ret" [URL:http://www.kristeligt-dagblad.dk/artikel/278102:Udland--Der-er-rum-for-sharia-i-dansk-ret](http://www.kristeligt-dagblad.dk/artikel/278102:Udland--Der-er-rum-for-sharia-i-dansk-ret) [Lest 14.11.10]

han/hun til sammen får 350 000 kr. I sharia er dette forbudt. En som allerede har krav på arv gjennom lov, kan ikke gjennom testamentarisk gave (*wasiyya*) få mer. Dette er utledet fra kildene til sharia, og kommer fra et utsagn fra profeten Muhammad:

”Sannelig har Allah gitt hver rettskaffen person sin rett, derfor er det ingen testamentariske gaver til fordel for noen”⁵².

Dette betyr at det er fullt ut tillatt å testamentere bort verdier for å oppfylle krav som sharia setter, men disse verdiene kan likevel ikke være høyere enn hva hver person har rett på.

Intensjonen bak denne regelen er at man ikke skal måtte trenge å tenke på hvor mye en skal gi til de forskjellige slektningene, og dermed oppstår heller ikke misnøye hos noen.

Andelen hver og en skal få blir altså ansett som bestemt av Allah, det er ikke menneskebestemt.

Ønsker en å gi bort i gave til noen som ikke er slektninger, eller til veldedighet, så er dette tillatt gjennom testamentarisk gave, på samme måte som ved vanlig norsk lovgivning.

I sharia er det tillatt å testamentere bort 1/3 av sin formue til de som ikke er i slekt, eller til veldedighet. Dette kommer fra profetens utsagn om at *”En tredjedel er også mye (men tillatt)”⁵³*. Resten, altså 2/3 av formuen, vil bli fordelt mellom arvingene. Hvis man ikke testamenterer bort 1/3, så fordeles hele formuen mellom arvingene.

Dette minner også om norsk rett, hvor 1/3 er under fri rådighet hvis avdøde har livsarvinger, se arvelova av 1972, § 29.

Angående gavedisposisjoner som skal gjelde etter ens død, sier arvelova § 35 at:

”Ei gåve som er meint å skulle oppfyllest etter at givaren er død, er berre gyldig så langt den fell innanfor den delen av formuen som givaren kunne rå over med testament etter §§ 29 og 37. Det same gjeld gåve han har gitt på dødsleiet.”

Norsk rett gir en adgang til å gi gavedisposisjoner som skal gjelde etter ens død, og en kan gi gaver på dødsleiet, jf. arvelova § 35 og § 53. Kravet her er at disse gavene må være innenfor den formuen som var under testators rådighet, og formkravene til disse gavene må være oppfylt for at de skal være gyldige, de må være gitt i testamentsform, jf. § 53.

I sharia er det et klart skille mellom testamentarisk gave (*wasiyya*) og en gave (*hiba*) mens en lever. Alt som blir gitt bort mens en er i live, anses som gave, mens det som er gitt etter ens død anses kun som testamentarisk gave. Om en sønn får et hus av sin far mens han lever, så er det en gave, men om han får dette huset etter at faren er død, så er det en testamentarisk gave. Som nevnt tidligere, så er det ikke tillatt med testamentariske gaver til legalarvinger, så om faren virkelig ønsker at sønnen skal få huset, så må han gi det fra seg mens han lever. Det vil i praksis si at faren gir nøkler og all eierform ifra seg til sin sønn, mens hans selv er i live. Dette betyr at i sharia er det ikke tillatt å gi gavedisposisjoner som skal gjelde etter ens død, selvom man har fri rådighet over det man ønsker å gi bort.⁵⁴

I følge norske regler om uskifte har en ektefelle rett til å sitte i uskifte med felleseiet ekteparet hadde, jf. § 9 i lov om arv fra 1972. Det betyr at om ekteparet eide et hus i felleseie, så har gjenlevende ektefelle rett til å beholde huset, uten å måtte dele det med arvingene før sin egen død, eller inntil en gifter seg på nytt. Ifølge sharia er dette ikke tillatt. Hvis det kun var en av ektefellene som eide huset, og den ektefellen dør, da skal huset deles mellom arvingene. Om det var sameie, skal gjenlevende ektefelle beholde sin del, og den delen som den avdøde ektefellen eide, skal deles mellom arvinger. Om

⁵² Hadith verk (Sunan Tirmidhi, no:2120)

⁵³ Hadith verk (sunan Tirmidhi, no. 2116)

⁵⁴ Muhammad ibn Adam al-Kawthari, ”*Guidelines on preparing a will and testament islamically*”, Link:

arvingene samtykker i at moren eller faren beholder huset, så er dette tillatt. Dette må være en avgjørelse som fullt ut beror på arvingene. I norsk lov er det kun særkullsbarn (barn som ektefellene ikke har felles) som har rett til å kreve sin del av arven, jf. § 10 i lov om arv fra 1972, men sharia gir denne retten til alle arvinger. Om kun én av arvingene har noen innvendinger, så skal han/hun få sin rett oppfylt.

Det er ikke tillatt i sharia å si at ”min eldste sønn vil få mitt hus, min yngste sønn får bilen etc.”. Dette er forbudt (*haram*) og dermed ikke tillatt for arvingene å fordele eiendelene på den måten. Dette prinsippet gjelder også i norsk rett, overfor livsarvinger.

Vi ser av dette at reglene om arv i sharia holder en streng linje, og det er begrenset hvor mye en kan berike arvinger utover det som er minste arv.

4.2.2 Samisk arverett

Det finnes rettsoppfatninger i vesten også som skiller seg ut. Samisk rett om arv og skifte avviker i stor grad fra den norske rettsoppfatning. Reglene er ikke nedskrevet, men bygger på *sedvane*. Det vil si at reglene for arverett i samisk rett har blitt fulgt konsekvent i lang tid og at rettssubjektene på dette feltet har ansett den som bindende. Samisk sedvane sier at foreldrene har økonomisk plikt til å hjelpe de eldste barna til å etablere seg. Dette kan sammenlignes med pliktdelsreglene i norsk arverett. Pliktdelsarven oppfylles altså overfor de eldste barna mens foreldrene er i live. Det yngste barnet har etter samisk rettsoppfatning noe som kalles ”*yngsteretten*”. Denne retten innebærer at det yngste barnet har en forpleiningsplikt overfor foreldrene. Foreldrene overfører formuen sin til det yngste barnet mot at dette barnet forplikter seg til å ta seg av foreldrene til de dør. Norske arverettsregler

går ved motstrid foran samiske sedvaneregler om arv. Det innebærer at arvingene i stor grad må *samtykke* for at et arveoppgjør skal kunne gjennomføres i samsvar med samisk sedvane om arv.⁵⁵

Samiske arverettsregler illustrerer noe av det sharia viser: Arven fordeles etter hvordan familiemønsteret er bygd opp, og det er økonomiske hensyn som ligger bak. I sharia var det sønner som arvet mer enn døtre, siden de anses for å ha forsørgelsesansvaret, mens det i samisk rett er det yngste barnet som arver, siden det da får ansvaret for foreldre. Felles for disse er at det ligger *forpliktelser* bak hensynet, den yngste arver ikke mer for annet enn å bli *forpliktet* til å ta seg av foreldrene. På samme måte er det i sharia slik at sønner arver ikke mer fordi de er mer verdt, slik oppfatningen av arvereglene i sharia ofte er i vesten, men fordi sønnene/mennene i familien er *forpliktet* til å forsørge familien.

4.3 Skilsmisserett i sharia

For at en skilsmisse skal være gyldig i sharia, må den være korrekt utført etter islamsk praksis. Det holder nemlig ikke med at en er skilt etter landets lover, for man kan risikere at man fortsatt er gift ifølge islam.

4.3.1 Hvordan utføres en skilsmisse?

Ifølge sharia er det primært mannen som har rett til å ta ut skilsmisse, og ikke kona.

Mannen kan likevel delegere denne retten til kona eller en tredje part. Når et ekteskap inngås i islam, undertegnes ekteskapskontrakten som kalles *nikah*. Om mannen ønsker å delegere retten til skilsmisse, må dette gjøres i denne ekteskapskontrakten, som begge

⁵⁵ Erik Solem: ”Lappiske rettsstudier”

parter undertegner ved inngåelse av ekteskapet. Mannen og kona kan i ekteskapskontrakten avtale at kona har rett til å ta ut skilsmisse om visse situasjoner oppstår. Han kan også delegere selv om det ikke stilles opp slike situasjoner som betingelse. Ved delegasjon overfører man ikke kompetanse, man tildeler, noe som i utgangspunktet betyr at man kan ta tilbake kompetansen/retten, men i dette tilfelle er det ikke mulig. I sharia er det slik at når en først har gitt delegasjon til kona/gitt kona rett, så kan ikke dette trekkes tilbake. Denne type rett til skilsmisse kalles *tawfid*, og det er flere regler tilknyttet den:

- Retten til *tawfid* kan være tidsbestemt. Hvis mannen delegerer denne retten til kona for for eksempel 5 år, da er den kun gjeldende i denne spesifikke tiden. Om han delegerer den permanent til henne, har hun denne retten gjennom hele ekteskapet. Dette betyr igjen at delegasjonen ikke trekkes tilbake, men den kan eventuelt opphøre hvis ektefellene bestemmer seg for det.

- Om kona har fått rett til *tawfid* i for eksempel 5 år, men ikke bruker den, blir det ikke lenger gyldig for henne å bruke den etter de 5 årene, den faller altså bort. Det er som nevnt kun tillatt i den tidsrammen ekteparet bestemmer seg for.

- Selv om denne type rett er delegert til kona, betyr det ikke at mannen mister sin rett.

Mannen har fortsatt rett til å ta ut skilsmisse.

Dette er bare en av flere metoder. Den mest kjente i vesten er nok der hvor mannen uttaler ”*talaq*” (skilsmisse) tre ganger på rad, og skilsmissen blir et faktum. Dette er den minst ansette formen for skilsmisse og kalles *talaq al-bida*. Den oppsto etter profeten Muhammeds bortgang og har generelt liten aksept. Mange lærde hevder at profeten Muhammed fordømte denne formen for skilsmisse. *Talaq al-bida* styrker mannens muligheter til å komme seg ut av et uønsket ekteskap uten å ta hensyn til kvinnen, ettersom

den umiddelbart gir skilsmisse etter tre direkte etterfølgende uttalelser av ordet talaq.

Islamske lærde ser som nevnt svært negativt på talaq al-bida, ettersom den ikke gir tid eller anledning til å angre.⁵⁶

Om ekteparet ønsker å finne tilbake til hverandre etter at talar al-bida har funnet sted, må kvinnen først gifte seg med en annen mann med hensikt å etablere familie sammen med ham, og deretter skille seg igjen før det tidligere ekteparet kan gifte seg på nytt.

”Hvis han (ugjenkallelig) skiller seg fra henne, så er hun senere ikke tillatt for ham, før hun har inngått ekteskap med en annen mann. Hvis denne skiller seg fra henne, har de ingen skyld om de søker sammen igjen (...).⁵⁷

En kvinne har også rett til å kreve skilsmisse, da heter det *khula*, mens når en mann tar initiativ til skilsmisse, heter det altså *talaq*.⁵⁸ Fakhra Salimi, leder for ressursenter for innvandrere og flyktningskvinner (MiRA), skriver om kvinnens rett til *khula* i sin bok ”*til døden skiller oss ad*”:

”Islam anerkjenner at når et ekteskap blir uutholdelig og umulig å opprettholde både for kvinnen og mannen, er det best at partene går fra hverandre ”med verdighet”. Islamsk rettspraksis tillater både kvinner og menn å initiere skilsmisse, men foretrekker at beslutningen er gjensidig. Det er imidlertid viktig å understreke at en mann ikke trenger juridisk bistand for å skille seg fra sin kone, mens en kvinne som ønsker å initiere *khula* uten sin ektemanns samtykke, må gjøre dette gjennom en domstol eller shariarådet.”

Salimi forklarer videre hvordan *khula* utføres:

⁵⁶ Salimi, Fakhra (2001) ”*Til døden skiller oss ad*”, kapittel om kvinnensrett til skilsmisse.

⁵⁷ Koranen kapittel 2, vers 230

⁵⁸ Salimi, Fakhra (2001) ”*Til døden skiller oss ad*”, kapittel om kvinnensrett til skilsmisse.

”.. hvis en kvinne tilbyr å betale en bestemt sum, normalt lik summen av mahr (brudegave), som er gitt eller lovet henne ved inngåelsen av ekteskapet, skal hun løses fra sin ekteskapskontrakt. Å tilby en slik økonomisk tilbakebetaling er vanlig, men på ingen måte nødvendig for gjennomføringen av khul. Mannens forpliktelse i et slikt khul-arrangement er å løse henne fra ekteskapsbåndene og gi henne skilsmisse. Det er også mulig for ektemannen å ta initiativet til en slik skilsmisse hvis kvinnen ønsker det, men det er i de fleste tilfellene kvinnen selv som tar initiativet til khul. All gjeld og andre økonomiske forpliktelser mellom ektefeller blir for øvrig annullert når khul trer i kraft.”

De fire lovskolene i islamsk rettspraksis som er beskrevet tidligere i pkt. 3.3, er enige om at khula er en lovlig metode, og alle lovskolene anerkjenner kvinnens rett til å gi skilsmisse gjennom khula. Det som varierer i lovskolene er vilkårene:

”Hanafiskolen mener for eksempel at den viktigste årsaken som gir kvinnen rett til skilsmisse er når mannen ikke er i stand til å fullbyrde ekteskapet, det vil si hvis han er impotent. De andre lovskolene anerkjenner også viktigheten av andre årsaker som grunn til skilsmisse, som at mannen er mentalt eller fysisk handikappet eller at han lider av en alvorlig sykdom. Disse lovskolene anerkjenner også rett til skilsmisse hvis mannen ikke opprettholder forsørgerplikten, fraviker sine plikter i følge ekteskapskontrakten eller er fraværende mer enn seks måneder uten gyldig grunn. Malikiskolen aksepterer i tillegg oppløsning av ekteskapet dersom mannen er fraværende for et år eller mer, uansett grunn, og hvis kvinnen blir mishandlet og utsatt for vold. Maliki er altså den eneste av de store skolene som aktivt går inn for å akseptere vold eller annen mishandling som skilsmissegrunn.”

4.3.1.1 Lovskolene om skilsmisse

For at en skilsmisse skal være gyldig, må mannen i følge islamsk rettspraksis være i normal sinnstilstand, myndig, og være i stand til å ta egne beslutninger (ibid.). Skilsmisse fremsatt av en sinnsforvirret mann vil derfor ikke være gyldig.. Skilsmissen er heller ikke gyldig hvis den initieres av en umyndig person. Dette bringer oss til noen av de viktigste spørsmålene rundt islam og familierelasjoner; for det første under hvilke omstendigheter det er lov å gi skilsmisse i islam, for det andre om en skilsmisse er gyldig hvis den er gitt på feil grunnlag.

De fire lovskolene tillater skilsmisse under følgende forhold (ibid.):

I følge hanafiskolen kan mannen ta ut skilsmisse:

- dersom han erklærer skilsmisse etter de ovennevnte regler

- dersom partnerne har vært seksuelt avholdende over en lengre periode
- dersom de har mistet respekten for hverandre og bruker stygt språk (mutual cursing - 'li'an på arabisk)
- dersom han har en kjønnsykdom eller er impotent (aib jinsi)
- dersom en av partene skifter religion.

Kvinner kan også søke skilsmisse (khula) gjennom en domstol, et shariaråd eller gjennom en *qadi* (dommer) hvis:

- en av partene skifter religion
- det er sterke konflikter og krangel (*fasad*) som ødelegger ekteskapet
- ektemannen ikke er kvinnen verdig, dvs. hans status er uoverensstemmende med kvinnens
- ektemannen er impotent

Shafi- og hanbaliskolen aksepterer alle de ovennevnte forhold, men sier i tillegg at:

- hvis ektemannen nekter å gi skilsmisse til kvinnen når alle forhold tilsier at han må gjøre dette, kan en qadi innfri skilsmisse.

Malikiskolen aksepterer alle de ovennevnte forhold, men sier i tillegg at:

- hvis mannen ikke kan forsørge sin kone, eller er voldelig og en trussel for hennes liv, har hun rett til skilsmisse.

Hanafiskolen anser en skilsmisse som gyldig selv om den er gitt på feil grunnlag, som for eksempel under påvirkning av alkohol eller narkotika eller under ekstremt press, som trusler mot eget liv eller eiendommer, eller bare for å tilfredsstille andre. Ifølge rettslæren til de andre skolene, maliki, shafi og hanbali, er skilsmisse under press, som spesifisert over, ugyldig. De fleste islamske lærde og shariadommere i dag anser skilsmisse under press eller ved en feil også som ugyldig.

4.3.2 Meklingsinstanser i skilsmisssaker

Profeten Muhammad siteres: ”..av alle tillatte ting i islam er skilsmisse det Allah hater mest”. Derfor gjøres det intensive meglingsforsøk før et ekteskap endelig oppløses. Det er imidlertid viktig å merke seg at selv om skilsmisse blir sett på som lite ærbart, er det i islam både tilgjengelig og lovlig. (ibid)

Når en konflikt oppstår i ekteskapet skal de to berørte parter prøve å ordne opp i uenigheten og løse problemene seg imellom. Hvis de mislykkes, må to meglere, en fra mannens familie og en fra kvinnens, gis i oppdrag å stifte fred mellom dem og avgjøre deres mellomværende. Hvis dette forsøket også mislykkes, kan man gå til skilsmisse.

I norsk rett har ektepar med felles barn under 16 år plikt til å møte til megling for å komme frem til en avtale om foreldreansvar, samværsrett og hvor barna skal bo fast, jf. lov om ekteskap fra 1991, § 26. Meglingen kreves ikke på nytt når det søkes om skilsmisse etter et års separasjon (med forutgående separasjonssøknad). Det skal heller ikke megles når det kreves skilsmisse på grunn av overgrep, eller hvis ekteskapet oppløses fordi det er inngått mellom nære slektninger eller ved bigami, jf. ekteskapsloven § 26, jf. § 23 og § 24.

Meklingsinstans i islam kan være både familiemedlemmer eller en imam i moskeen. Dette kan minne om den norske modellen hvor en prest i offentlig kirkelig stilling eller prest kan bli utnevnt som meklingsinstans ved meklingsaker i Norge⁵⁹.

⁵⁹ NOU: 2010:11, kapittel 3.1

4.3.3 Konflikter som oppstår ved skilsmisse i sharia

Katja Jansen Fredriksen belyser problematikken:

”Ønsker en muslimsk kvinne å skille seg, må hun i de fleste tilfeller forholde seg både til det norske lovverket og islamsk rett. Selv om hun er skilt etter norsk lov, oppfattes kvinnen ikke automatisk som skilt i sitt muslimske nærmiljø og i sitt hjemland.

En muslimsk kvinne kan risikere at mannen nekter å utføre talaq. Så lenge mannen ikke har uttalt talaq-formelen «jeg forstøter deg» tre ganger slik islamsk lov krever, er paret fremdeles gift slik ektemannen og miljøet rundt dem ser det. Kvinnen kan oppleve at eks-mannen banker på døren og krever sine ekteskapelige retter.

Skilsmisssakene kan kompliseres ytterligere om mannen - selv om han fortsatt regner seg som gift - tar en ny kone. Sharia tillater nemlig polygami. I følge norsk lov er mannen ugift, og dermed er det ikke noe i veien for at han gifter seg på nytt.

I følge norsk lov er hans eks-kone også ugift, men skulle hun gifte seg på nytt er det i strid med sharia.”⁶⁰

Fredriksen mener videre at en vil tape på å ikke ta hensyn til partenes religiøse argumenter i en sak der begge parter faktisk legger sharia normer til grunn, og der disse normene ikke er i strid med alminnelig rett.⁶¹

Både jøder og katolikker i Norge har slike domsstolliknende organer innenfor familieretten. (ibid.)

4.3.4 Kvinnesynet i sharia

En av grunnene til at sharia møter mye motstand i vesten, sies å være pga. kvinnesynet og at det kolliderer med vestens moderne og humanistiske idealer. Koranen beskriver menn og kvinner som likeverdige skapninger. Samtidig er de to kjønnene forskjellige og har fått ulike oppgaver. Ut fra Koranen og hadith er det utarbeidet et detaljert regelverk for hva som er kvinnens og mannens oppgaver.

⁶⁰ Marie hauge: "Sharia dilemma i lovens navn" (<http://www.forskning.no/artikler/2006/desember/1165999803.14>) [Lest 02.10.10]

⁶¹ Åse Johanne Roti Dahl: "Bør ha større kunnskap om Sharia" (<http://www.forskning.no/artikler/2009/februar/212178>) [Lest

05.10.10]

Hjemmet og familien er kvinners arena, mens det offentlige liv knyttet til yrke, samfunn og religion er mannens område. Kvinnens oppgave som mor blir sterkt understreket og opphøyet. Mannen har full forsørgerplikt for kvinner og barn. Det fremheves at dette er et stort privilegium for kvinnen. Dette skal gi henne økonomisk trygghet, og hun skal være beskyttet mot risikoen ved å tjene sitt eget brød og stå på egne bein. Den kjønnsbestemte oppgavefordelingen begrunnes gjerne ut fra at mann og kvinne er skapt med forskjellig natur.⁶²

Som nevnt er det likeverd mellom kjønnene, men islam anses ikke for å inneha likestillingsprinsippet, nettopp fordi oppgavene til kjønnene er fordelt forskjellig. Likeverd i islam innebærer at kvinner bl.a. har stemmerett, rett til utdanning og råderett over egen økonomi. Når det sies at det er likeverd mellom kjønnene, betyr dette også at kvinner har rett til lik lønn for likt arbeid. I vesten går likeverd og likestillingsprinsippet hånd i hånd. Dette betyr at det ikke skilles i like stor grad mellom disse begrepene.

Videre blir islam sett på som en kvinneundertrykkende religion. Kriminologistudenten Ambreen Pervez har i sin masteravhandling, "Rra majoritet til minoritet" skrevet om etnisk norske kvinner som velger islam som sin religion. Hun foretar en analyse av deres konvertering til islam, og hvordan de opplever islamofobi. I analysen kommer også temaet "kvinneundertrykkelse" frem, og en av informantene hennes uttaler at:

"...Jeg tror at det er mange ting som er kultur som blir puttet inn i religionen, for eksempel det mest kjente kvinneundertrykkelse, tvangsekteskap, æresdrap, og når det da har eksistert sånn i mange situasjoner så er det sånn at man tror at de tingene inngår i religionen, fordi det har vært der så lenge at det blir vevd inn i religionen. Men det er ikke slik at det er kun muslimer som driver og undertrykker sine kvinner, men det er de som får oppmerksomhet."

Dette kommer jeg tilbake til i pkt. 6.1.

⁶² Eidhamar, 2004:154-155

4.4 Økonomi i sharia

I sharia reguleres også økonomiske disposisjoner etter islamsk praksis. Det skal her sees nærmere på islamske banker, og renteforbudet.

Forbudet har sin kilde fra Koranen og profeten Muhammads uttalelser:

*”De som lever av renteutbytting, skal på oppstandelsens dag stå frem lik en som Satan har slått med sin berøring. Dette fordi de hevder: «Handel er som utbytting.» Men Gud tillater handel og forbyr utbytting! Den som får en påminnelse fra sin Herre og så slutter, la ham beholde det som vedrører fortiden, og hans sak beror hos Gud.”*⁶³

Et annet vers fra Koranen sier:

*”Dere som tror, driv ikke utbytting med doble eller flerdoble krav.”*⁶⁴

Profeten Muhammad sa dessuten dette som er berettet i hadith: ”Måtte Allah sende ned sin forbannelse på han som mottar rente, han som betaler det, de to vitnene som er til stede samt han som skriver ned avtalen”⁶⁵ For de som følger sharia er dette sterke ord som blir tatt på alvor, og videre skal vi se på dette i sammenheng med banker.

Jeg har foretatt et intervju med den muslimske økonomen Zakaria Saaliti om dette emnet, og uttalelsene hans brukes til hjelpe for å forstå økonomistrukturen i islam.

Saaliti er født i Marokko og flyttet til Norge som seksåring. Han vokste opp i Oslo og gikk økonomisk linje ved Oslo Handelsgymnasium. Etter dette reiste han til Australia for å studere økonomi ved 'The University of Queensland' i byen Brisbane. Han innehar en

⁶³ Koranen, kapittel 2, vers 275

⁶⁴ Koranen, kapittel 3, vers 130

⁶⁵ Hadith verk, Ahmed, nr 624.

Bachelor i Business Management, med spesialisering i Business Economics. I tillegg fullførte han en Postgraduate Certificate i International business ved samme lærested. Nå jobber han som fondsansvarlig i den svenske banken Handelsbanken i Oslo og studerer til en MBA i finans på deltid ved Heriot-Watt University Edinburgh gjennom et fjernundervisningsprogram.

Saaliti forteller om det islamske banksystemet og sier at:

”...hovedfordelen med det islamske banksystemet er at profitt ikke er et primært fokus. Hovedfokuset, derimot, er at alle parter skal komme like godt ut av alle transaksjoner – såkalt maslaha al 'amma. Det er imidlertid ikke forbudt å tjene penger, men dette skal gjøres i overensstemmelse med islamsk rett (sharia) samt at dette ikke skal skje på bekostning av andre. Det er to viktige egenskaper ved et islamsk banksystem. Det ene er forbudet av renter, slik lagt frem i Koranen og Sunna, og det andre er risikodelingen. Banken og kunden skal komme like godt ut av transaksjonene, basert på deres opprinnelige innskudd. I dag er det mange som føler seg lurt, eksempelvis gjennom utviklingen i boligprisene. Boligprisene har falt mye, men det er likevel kunden som i hovedsak sitter med all risiko. Kundene må betjene det opprinnelige lånet, til tross for det vesentlige fallet i prisen på boligen, samt risikoen knyttet til tilbakebetalingen. Ender det galt for kunden sitter banken igjen med en bolig i sin balanse, worst-case-scenario for banken. Det er dette en islamsk bank ønsker å unngå. Med andre ord, rente er forbudt da penger ikke har en verdi i seg selv og risiko skal deles basert på opprinnelige innskudd.”

Islam anser ikke penger for å være en vare eller tjeneste som man kan ta seg betalt for å låne ut.

4.4.1 Godkjenning av islamske banker

I vesten må banker som designer investeringsinstrument tilfredsstillende Statens regulatorsystem. I det islamske banksystemet er det en annen sektor som må godkjenne konseptet, et religiøst regulatorsystem som også kalles shariaråd. Finansadvokater samarbeider med islamske finansielle, som studerer og gjennomgår et produkt før det godkjennes og realiseres, hvorvidt det er i tråd med sharialoven.⁶⁶

⁶⁶ Sandra Maryam Moe: ”Islamske banksystem på stødig kurs” <http://www.alnor.no/the.washingtonpost.htm> [Lest 09.09.10]

4.4.2 Hvordan fungerer det?

I det islamske banksystemet beskrives en deponent som en partner, deres penger blir investert, og de deler profitten, eller eventuelle tap.

I stedet for å låne penger til en huskjøper og tjene renter på det, vil en islamsk bank kjøpe huset, og lease det til kjøperen i låneperioden. Klienten betaler et fast avdrag hver måned til banken, og etter endt låneperiode eier klienten huset. Avdragene er strukturert til å inkludere prisen for huset, samt en forhåndsavtalt profittmargin for banken. (ibid.)

Dette betyr at klienten/kjøperen kjøper opp huset sitt fra banken. Hovedelementet er at banken og klienten er partnere, og profitt eller eventuelle tap blir delt mellom banken og klienten.

Et viktig prinsipp i islam er at hver handling skal ha en intensjon.

Dette gjelder også ved økonomiske disposisjoner. Dette betyr at en som låner bort penger må bestemme seg for hvorfor han ønsker å låne bort. Enten gjøres det for å hjelpe, eller for å ta del i en annens profitt. Om det er for å hjelpe, kan man kun kreve tilbake det en har utlånt. Dette er i tråd med renteforbudet. Om det er for å ta del i profitten, kan utlåner kreve å få ta del i eventuell avkastning. I dette tilfellet må utlåneren også være forberedt på å dele eventuelle tap.⁶⁷

En kan spørre seg hvorfor et slikt system som ivaretar klienten, ikke er mer populært i vesten. Saaliti nevner noe av det som kan være årsaken:

"..grådighet. Grådighet kan defineres som en egosentrisk jakt på penger, velstand, makt, mat eller andre goder på bekostning av andre mennesker. Videre er målet å tilfredsstille seg selv utover det grunnleggende behovet. Dette har vi sett i finansmarkedene de siste årene. De siste seks årene har prisen på penger, altså renten, vært unaturlig lav. Dette har resultert i at avkastningen på penger i

⁶⁷ Farooq Ansari og Mudassar Amin: "Islamsk finansiering" <http://www.islam.no/page110647981.aspx>

bankene har vært tilsvarende lav, og man har derfor funnet opp nye metoder å tjene penger på. Dette resulterte i utviklingen av mange kompliserte finansielle produkter i USA som har vært særlig knyttet til boligutviklingen i landet. Dette har gått greit så lenge boligprisene har steget, men med en gang dette markedet snudde begynte ting å falle sammen.”

Dataingeniør Tarek al-Bassam er et eksempel på en som har tatt lån i en islamsk bank. Han sa gjennom et intervju med Washington Post at krisen (*den daværende finanskrisen*) har overbevist ham om at han gjorde et riktig valg da han valgte en islamsk bank til å sette inn sine sparepenger. Hans sparepenger oppnådde ca. 4 prosent profitt. Han sier: "Vanligvis er det veldig lav risiko, eller veldig lav profitt. Men jeg er fornøyd." Han lånte også fra en islamsk bank for å kjøpe en bygning. Selv om han noen ganger er for sen med avdragene, vil han ikke måtte betale ekstra renter eller en større sum enn avtalt.

Det er merkbart at innenfor dette systemet kan det være vanskeligere å få godkjent et lån, enn fra en vestlig bank.

Islamske banker har strengere låneregler og krever at låneklienter har større egenkapital og inntekt.⁶⁸

Islamske finansprodukter er i høy grad tilgjengelig i Storbritannia, og tilbyr konti og boliglån skreddersydd for muslimer. Storbritannia er den første banken i vesten som tilbyr et slikt produkt som er helt i overensstemmelse med sharia. London har i tillegg blitt et økonomisk senter med store internasjonale bedrifter.

Islamic bank of Britain ble godkjent av FSA⁶⁹ (under *the Financial Services and Markets Act 2000*) i 2004.⁷⁰

⁶⁸ Sandra Maryam Moe: "Islamske banksystem på stødig kurs" <http://www.alnor.no/the.washingtonpost.htm> [Lest 09.09.10]

⁶⁹ FSA (Financial Services Authority) er et uavhengig ikke-statlig organ, som har lovfestet fullmakt under Financial Services and Markets, lov av 2000)

⁷⁰ URL: <http://www.fsa.gov.uk/pages/About/Media/notes/bn016.shtml> [Lest 09.09.10]

4.4.3 Hvordan islamske banker passer inn i det britiske system

FSA skriver på sine hjemmesider noe om hva slags prinsipper de jobber ut ifra:

”The FSA's policy towards Islamic banks, and indeed any new or innovative financial services company, can be summed up simply as "no obstacles, no special favours". We are keen to promote a level playing field between conventional and Islamic providers. One thing we are clear about is that we are a financial, not a religious, regulator.” (ibid.)

Dette betyr at de har oppdaget at det er behov for et marked tilpasset muslimer, og dette er grunnen til at de ønsker å tilby tilpassede produkter. FSA har selv ingen religiøse motiver.

Et av problemene som har dukket opp for FSA er islamske innskudd. Ifølge britiske lover er definisjonen på innskudd:

“a sum of money paid on terms under which it will be repaid either on demand or in circumstances agreed by the parties”. (ibid.)

Dette betyr da at innskuddet må være en viss størrelse. FSA skriver videre om dette:

”For a simple non-interest bearing account there is no problem. The bank safeguards the customer's money and returns it when the terms of the account require it to do so. However with a savings account there is a potential conflict between UK law, which requires capital certainty, and Sharia law, which requires the customer to accept the risk of a loss in order to have the possibility of a return.”

Problemet er altså at britisk rett og sharia rett kolliderer her.

Videre løser FSA dette ved å informere klienten rikelig:

”Islamic banks resolve this problem by offering full repayment of the investment but informing the customer how much should be repayable to comply with the risk-sharing formulation. This allows customers to choose not to accept full repayment if their religious convictions dictate otherwise” (ibid.)

Som nevnt tidligere utgjør muslimer en stor gruppe i Storbritannia. Etterspørselen fra denne gruppen etter tilpassede produkter har vært til stede, og med en såpass stor målgruppe har det vært til fordel for det britiske finansmarkedet å utvinne produkter som er tilpasset muslimene.

I Norge er det advokatfirmaet Wikborg & Rein som har gått i spissen for å være en institusjon som tilbyr å lage kontrakter som er tilpasset islamsk finansiering. Bakgrunnen for dette er bl.a. at advokatfirmaet fikk et oppdrag for kunder i Midtøsten som gjaldt oppkjøp av et offshoreselskap i Nordsjøen. Kunden ønsket en ”islamsk finansieringsstruktur”, men de norske bankene trakk seg fra prosjektet fordi de manglet kompetanse på feltet. Wikborg & Rein uttaler selv at de ønsker å være med på skaffe kompetanse for å tilby et slikt produkt som kunden var ute etter.

”Som det advokatfirmaet i Norge med størst utenlandsvirksomhet er det viktig for oss å være i forkant av utviklingen, for å kunne bistå norske bedrifter som konkurrer i markeder hvor man favoriserer finansiering i pakt med islam” sier advokat og partner i Wikborg Rein, Marius Gisvold. I Norge er det fortsatt en stund til et slikt produkt kan tilbys.

5. ALTERNATIVE DOMSTOLER

Det finnes flere type ”alternative domstoler” som kan benyttes, og i dete kapittelet går jeg inn på to andre type domstoler: Bet din-domstoler i Storbritannia, og samiske domstoler i Norge. Med dette ønsker jeg å vise at sharia domstoler ikke er noe særegent, og at det ikke kun er islam som opererer med et eget rettssystem: Vi kan finne igjen slike rettssystemer i blant annet jødedommen, og også i det samiske samfunn i Norge.

5.1 Bet din-domstoler

Det er altså ikke bare shariadomstoler som eksisterer som et parallelt system i Storbritannia, også jødene har utnyttet voldgiftsloven og dannet det de kaller bet din-

domstoler. Disse domstolene skal ha eksistert i Storbritannia i langt over hundre år.

Bet din er en jødisk domstol. Fra talmudisk tid (ca. 200–600) betyr bet din en rabbinsk domstol der det dømmes etter den jødiske religiøse loven halakha. Bet din kan dømme i både sivilsaker, straffesaker og religiøse saker, men i dag er det vanligvis familiesaker som hører inn under disse domstolene. Den enkelte domstol står forholdsvis fritt til å tolke den religiøse loven og dens anvendelse. I Israel har alle byer egne religiøse domstoler, ledet av lokale sjefsrabbinere. Disse behandler alle familiesaker for landets jødiske befolkning. Ankesaker kan her føres for en høyere rabbinsk instans i Jerusalem. Utenfor Israel er bet din knyttet til de enkelte menigheter.⁷¹

Ved konvertering eller skilsmisse må det være bet din domstoler tilstede. Domstolen må bestå av tre rabbinere. Slike domstoler finnes ikke i Norge. Om jøder i Norge likevel får behov for disse domstolene, løser de det med å tilkalle rabbinere fra de andre skandinaviske menighetene.⁷²

På samme måte som shariadomstoler er disse domstolene også innført som et parallelt system i Storbritannia.

5.2 Samiske domstoler

Det nærmeste vi kommer et annet rettssystem i Norge, er sametinget. I 2004 ble Indre Finnmarks tingsrett offisielt åpnet, noe som betydde at Norge fikk en domstol som er tospråklig. Både dommere og funksjonærer behersker samisk språk og har bakgrunn i samisk kultur. En slik domstol vil forsterke spørsmålet om hvilken plass samiske sedvaner og rettsoppfatninger skal ha i landets rett. Lov og sedvanerett har vært grunnvollen for

⁷¹ Det store norske leksikon: "Bet din" URL:http://www.sn1.no/bet_din

⁷² Det mosaiske trossamfunn, URL: <http://www.dmt.oslo.no/joededommen/hverdagen/religioest-lederskap.html>

deres rettsstat i århundrer. Selv om reindriften er særlig belyst, preger sedvaner også forøvrig det samiske samfunn. Det gjelder forhold som bruk av naturressurser, inngåelse av avtaler og ordning av familienes økonomi.

6. KONKLUSJON

I min samtale med Langbach fikk jeg avklart en del om hvordan Norge, spesielt domstolsadministrasjonen i Norge, ser på de etablerte shariadomstolene og shariarådene i Storbritannia. Et av de svarene jeg fikk, besvarer et av hovedspørsmålene i oppgaven min veldig godt. Spørsmålet var: hvordan har det egentlig vært mulig å etablere så mange slike domstoler og råd i Storbritannia? Langbachs svar på hvorfor han mente at domstolene var vanlige i England, men relativt fjerne i Norge var som følger:

”Når dette skjer i England men ikke i Norge, har det sikkert flere årsaker. Grunnleggende er vel at England (dvs. deler av) har en langvarig flerkulturell tradisjon og større flerkulturelle/fremmedkulturelle miljøer enn hva vi har i Norge. England har jo også fra kolonitida en omfattende tradisjon med å forholde seg (mer eller mindre) til fremmedkulturelle rettssystemer (med større eller mindre hell). Det kulturelle grunnlaget er derved helt forskjellig.”

Dette er mye av det samme som jeg var inne på i punkt. 2. Som Langbach nevner er det store forskjeller mellom Norge og Storbritannia når det gjelder kulturgrunnlag, og som jeg har vært inne på i punkt. 2 så er dette kulturgrunnlaget i Storbritannia resultat av hva som var intensjonen til innvandrerne: De bestemte seg tidlig for å bli i Storbritannia, og dermed startet de tidlig med å fotfeste kulturelle og religiøse behov. Dette har gitt en rask utvikling av tilrettelagte tjenester.

6.1 Bevisstgjøring av religion

Dette er et punkt som er viktig, fordi dette er det shariadomstoler eller shariaråd jobber med utgangspunkt i – å bevisstgjøre regler.

Ifølge Sheik Sayeed, presidenten i Islamic Sharia Council, Leyton, er majoriteten av saker som behandles, skilsmisssaker, hvor det ofte dreier seg om kvinner som vil ut av dårlige ekteskap eller tvangsekteskap. Langbach nevnte også at det var kvinner flest som søkte seg til shariadomstolene. Sayeed forklarer prosessen i hva de gjør i korte trekk:

"What we do is, we try to make their guardians, their parents, understand the Islamic position, and also we tell them what is the position of British law on marriage," ⁷³

Det er altså bevisstgjøring av religion og religionens regler, samt britiske lovbestemmelser som er i fokus.

Antropologen og professoren Thomas Hylland Eriksen har skrevet noe om denne bevisstgjøringen. Eksemplet hans er hentet fra Somalia, og selv om oppgaven min har vært sentrert rundt vesten, er dette eksemplet høyst relevant. Det viser hvordan islam blir tolket i land som sies å følge sharia, men til og med i disse landene er det behov for bevisstgjøring. Uttalelsene Eriksen kommer med i etterkant av undersøkelsen, gjelder også generelt for muslimer.

Foranledningen var utgivelsen av to bøker om kvinnelig omskjæring blant somaliske kvinner. Kvinnelig omskjæring er ikke forankret i sharia, men i kulturen, eller retttere sagt: ukultur.

Eriksen skriver:

"de få som slipper unna i Somalia, tilhører . . . gjerne dypt religiøse familier. De har fedre som vet at islam ikke sier noe om kvinnelig omskjæring. En sterkere islamisering av den somaliske befolkningen kunne med andre ord være et effektivt virkemiddel for å få slutt på uvesenet".

Med *"sterk islamisering"* siktes det til den bevisstgjøringen som tidligere har blitt nevnt, muslimer selv må bli bevisstgjort på hva slags regler troen deres utgjør. Videreføring av ukulturelle tradisjoner er som oftest resultat av kunnskapsløshet. Denne kunnskapsløsheten fører til at religion og ukultur blir blandet, og i tilfeller hvor noen ønsker å følge sin religiøse overbevisning, faller de i den fellen å gjøre det motsatte, nettopp fordi de ikke har kunnskap til annet.

Eriksen uttaler også at:

"Tragiske enkelthistorier er gripende og fortjener oppmerksomhet, men de kan ikke danne grunnlag for samfunnsanalyse og politikk."

Og:

*"Like lite som alle norske elsker langrenn og kokte poteter, er alle somaliere begeistret for alle aspekter ved somaliske kulturelle tradisjoner."*⁷⁴

Dette er en uttalelse jeg kobler opp mot resten av min oppgave: i punkt 3.4, *hvordan Sharia omtales i media*, tok jeg opp medias entydige fremstilling av Sharia, med eksempler som viser hvordan enkelthendelser har dannet grunnlag for definering av Sharia og andre begreper innenfor Sharia. Dette er, som også Eriksen sier, noe som fortjener oppmerksomhet i høy grad, men fortsatt ikke noe som kan danne grunnlag for samfunnsanalyse og politikk.

⁷³ Andy McSmith: "How do britain's sharia courts work?" URL: <http://www.independent.co.uk/news/uk/home-news/the-big-question-how-do-britains-sharia-courts-work-and-are-they-a-good-thing-1724486.html>

⁷⁴ URL: <http://folk.uio.no/geirthe/Somaliere.html>

7. LITTERATURLISTE OG REGISTRE

- Arshad, Raffia: *Islamic family law*, Sweet & Maxwell, 2010.
- Berg, Einar: *Koranen* (oversatt til norsk). Universitetsforlaget, Oslo, 1989.
- Dahl, Tove Stang: *Muslimsk familierett*, Universitetsforlaget, 1992
- Din, Ikhlāq: *The new British. The impact of culture and community on young Pakistanis*. Aldershot: Ashgate, 2006
- Eidhamar, Levi Geir, Halldis Breidlid, Tove Nicolaisen, Helje Kringlebotn Sødal og Geir Vinje *Religioner og livssyn*, Høyskoleforlaget AS, 2004
- Fetzer, Joel S.: *Muslims and the state in Britain, France, and Germany*, 2005
- Gilliat-Ra: *Muslims in Britain. An introduction*. Cambridge: Cambridge University Press, 2010
- Hasan, Ayesha: *Islamic family law in the English courts*. In: [February 1998] *Family Law*, pp. 100-103, 1998
- Hellum, Anne, Shaheen Sardar Ali og Anne Griffiths: *From transnational relations to transnational laws*, Ashgate, 2011
- Hussain, Dilwar: *British Muslim identity*, Ashgate, 2004
- Hylland-Eriksen, Thomas: *Bak fiendebildet: Islam og verden etter 11. september*. Oslo: Cappelen Forlag A/S, 2001
- Nielsen, Jørgen: *Muslims in Western Europe*, Edinburgh University Press, Edinburg, 1995
- Oppenheimer, Stephen: *The origins of the British*, 2007
- Pervez, Ambreen, "Fra majoritet til minoritet"
- *En analyse av norske kvinner som konverterer seg over til islam og deres opplevelse av islamofobi*, masteravhandling, 2010
- Peter Hopkins og Richar Gale: *Muslims in Britain : race, place and identities*, 2009

- Ramadan, Tariq: *At være europæisk muslim: Islamske kilder i en europæisk sammenheng*. Beder: Forlaget Hovedland, 2002
- Salimi, Fakhra: *Til døden skiller oss ad*, Ekteskap og skilsmisse i Islamsk rettspraksis og norsklovgivning. MiRA-senteret, 2001
- Solem, Erik: *Lappiske rettsstudier*, Universitetsforlaget, 1970
- Vogt, Kari: *Islam på norsk*, J.W. Cappelens Forlag A.S, 2000
- Østberg, Sissel. *Muslim i Norge: religion og hverdagsliv blant unge norskpakistanere*. Oslo, Universitetsforlaget, 2003

Registre:

NOU: 2010:11, Nemndsbehandling av forbrukertvister